

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Modern kori rabszolgaság Magyarországon, avagy
a kényszermunka hazai gyakorlata**

**Kézirat lezárásának dátuma:
2024/12/10**

Nyilatkozat a mesterséges intelligencia (MI) használatáról

A dolgozat szerzőjeként nyilatkozom, hogy a dolgozat elkészítése során segítséget nem nyújtott számomra a mesterséges intelligencia. Nem járult hozzá a dolgozatban leírtakhoz semmilyen formában.

Tartalomjegyzék

I. Bevezető	4
II. Fogalommeghatározás	6
III. A kényszermunka aktuális helyzete	9
IV. A kényszermunka megjelenése nemzetközi egyezményekben	14
V. Kényszermunka a hatályos hazai szabályozásban	17
V.1. A tényállás bemutatása	17
V.2. A szabályozás gyakorlati aspektusai	21
V.3. A kiszolgáltatott helyzet kérdése	24
V.4. A kényszermunka büntetőeljárásjogi megközelítésben	25
VI. Mélyinterjúk	27
VI.1. Mélyinterjú Windt Szendrával	27
VI.2. Mélyinterjú Oncsik Jánossal	31
VI.3. Mélyinterjú áldozatokkal	35
VII. De lege ferenda javaslatok	37
VIII. Záró gondolatok	39
IX. Forrás-és irodalomjegyzék	44
X. Mellékletek	48
1. sz. melléklet	48
2. sz. melléklet	48
3. sz. melléklet	48
4. sz. melléklet	48
5. sz. melléklet	49
6. sz. melléklet	49

I. Bevezető

Dolgozatom során fel kívánom hívni a figyelmet a modern kori rabszolgaság jelenségének aktualitására, jelentőségére, valamint bemutatni a bűncselekményt és ismertetni az áldozatok történetét, akikkel mélyinterjút készítettem. Célom, hogy az empirikus vizsgálatok révén egy áldozatközpontú szemléletet nyújthassak a dolgozatom által reprezentálva a sértetti jogokat. Munkám során szeretném bemutatni, hogy a kényszermunka büntettének megvalósítása során milyen mértékben érvényesül az áldozatok sanyargatása, a sértettek pszichológiai szempontból miképp élik meg az elkövetés pillanatában a tényt, hogy bűncselekmény áldozatai, illetve felméri-e egyáltalán, hogy deliktum valósul meg a sérelmükre. Mindezek fényében betekintést kívánok nyújtani a hazai valóság egy részletébe, ennek keretein belül abba, hogy Szarvason, a „kényszermunka központjában” milyen az ottélő embereknek e bűncselekményhez való viszonya, továbbá milyen adatok ismerhetők meg ezen a kényszermunka szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró településen.

A dolgozatom további célkitűzése rávilágítani arra, hogy a bűncselekmény elkövetői felelősek az áldozatok szenvedéséért, dehumanizálásáért és a társadalomban okozott kárért. A kutatás kezdetén két hipotézist állítottam. Az imént kifejtettekkel összefüggésben az elsőt a következőképpen határoztam meg: *„Feltételezem, hogy a kényszermunka bűncselekményének megvalósítása az esetek nagy többségében a sértett sanyargatásával történik.”* A hipotézist munkám során bírósági ítéletekkel, illetve egy olyan személlyel készített interjú alapján igyekeztem alátámasztani, aki napi szinten foglalkozik az adott bűncselekménnyel.

A második hipotézisemet arra alapozva állítottam fel, hogy a sértettek gyakran nem mérik fel, hogy bűncselekmény áldozatai. Álláspontom szerint, mivel van hol aludniuk és valamennyi ételt is kapnak, ezért azt gondolhatják, hogy bár munkára vannak kényszerítve, mégsem valósult meg velük szemben bűncselekmény, hiszen a szállás és az étel ellenszolgáltatásként nyilvánul meg. Ebből kifolyólag a második hipotézisem a következő: *„Feltételezem, hogy a kényszermunka sértettjeiben - a bűncselekmény elkövetésének időpontjában - nem mindig tudatosul a tény, hogy deliktum áldozatai.”* Ezt háromféleképpen kívánom alátámasztani: egy áldozat, egy kriminológus és egy bírói vélemény alapján.

A dolgozatban sor kerül de lege ferenda javaslatok kidolgozására is, amelyek a hatékonyabb prevenció és büntetőjogi intézkedések megvalósítását célozzák. Végezetül, elemző munkámmal kívánok egy általam bemutatott bűnmelegelőzési stratégiát felvázolni, amely által feltehetően csökkenthető az elkövetések száma. A kutatásomban kifejttem miért volt szükséges a törvény módosítása, továbbá, hogy milyen a jelenlegi szabályozás. A dolgozat során, illetve a munkám végén összegezve törekedtem hatékony javaslatok megfogalmazására a prevenció érdekében.

II. Fogalommeghatározás

A téma szempontjából elengedhetetlen a kényszermunka és az ehhez kapcsolódó fogalmaknak a tisztázása: a modern kori rabszolgaság gyűjtőfogalomként olyan kizsákmányoló helyzetekre, kapcsolatokra utal, amelyeket az érintett nem tud visszautasítani, amiből nem tud kilépni fenyegetés, erőszak, kényszer, megfélemlítés és/vagy bármilyen hatalommal való visszaélés miatt.

A 29. számú ILO-egyezmény – 177 ország által ratifikált – 2. cikkének meghatározása alapján a „kényszermunka” magában foglal minden olyan munkát, vagy szolgáltatást, amelyet valamilyen büntetés terhe mellett valakitől követelnek, és amire a munkára kötelezett személy nem önszántából vállalkozik. Ez a meghatározás kiterjed a munkatáborba zárt személyekre, az adószolgáltatásra, illetőleg a kényszermunka céljából végzett emberkereskedelemre. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (továbbiakban: ILO) szerint a kényszermunka általánosságban fáradtságos, hosszadalmas, meglehetősen rossz körülmények között végzett, alulfizetett vagy fizetésmentes munka, amelyre az érintett fél nem szabad akaratából, hanem a büntetéssel való fenyegetés miatt vállalkozott. Ez a büntetés jelenthet fizikai erőszakot (például verés, kínzás, szexuális kizsákmányolás) vagy lelki erőszakot (például túlzott eladásítás, a személyazonossági dokumentumok elkobzása, fenyegetés a bevándorlási hivatalnál való feljelentéssel vagy családtagokat célzó megtorlással).¹

A kényszermunka kifejezés az Alaptörvényben is megjelenik, amikor deklarálja a kényszermunka és a szolgáltatásban tartás tilalmát. Az Alaptörvény III. cikkének (1) bekezdése alapján senkit sem lehet szolgáltatásban tartani. A XII. cikk (1) bekezdése pedig deklarálja, hogy „mindenkinek joga van a munka és foglalkozás szabad megválasztásához.”², ennek értelmében a szolgáltatás, rabszolgaság, illetve a kényszermunka tilalma korlátozhatatlan alapjogként jelenik meg Alaptörvényünkben.³

¹ International Labour Office: Operational indicators of trafficking in human beings, Results from a Delphi survey implemented by the ILO and the European Commission, 2009.

² MOLNÁR Gábor- BELOVICS Ervin- SINKU Pál: Büntetőjog II. 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 2023. XVIII. fejezet, 194-195.

³ Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés.

Kényszermunkáról akkor beszélünk a hazai szabályozás szerint, ha valaki „mást rendszeres előny szerzése céljából munkavégzésre, munka jellegű tevékenység végzésére, egyéb szolgáltatásra, vagy jogellenes cselekmény folytatására kényszerít.” A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.) indokolása fogalmazza meg, hogy „Egyes elkövetők attól sem riadnak vissza, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő embertársaikat újkori rabszolgaként tartsák, velük alantas munkát – úgynevezett csicskáztatást – végeztessenek.”⁴ A csicskáztatás, mint kifejezés a köznyelvben egyre elterjedtebb, e bűncselekmény áldozatai pedig olyan személyek, akiket megfosztanak személyes szabadságuktól, akaratuk ellenére munkavégzésre kényszerítenek és akiket más személy saját tulajdonának tekint.⁵

„Az emberiség elleni bűncselekmények kategóriája kodifikált formában elsőként a nürnbergi törvényszék („Nemzetközi Katonai Törvényszék”) Alapokmányában jelent meg. Lényegét tekintve bizonyos, ún. alapcselekményeknek a háború során vagy azt megelőzően a polgári lakosság ellen történő elkövetését jelentette. Az alapcselekmények az alábbiak voltak: emberölés, kiirtás, rabszolgamunkára kényszerítés, deportálás vagy másfajta embertelen bánásmód, továbbá politikai, faji vagy vallási alapon történő üldözés olyan bűncselekményekkel kapcsolatban, amelyekre a Törvényszék hatásköre kiterjed.”⁶

Hollán Miklós álláspontja szerint az emberkereskedelemre vonatkozó instrumentumok az általuk használt kifejezések meghatározását vagy maguk végzik el, vagy a nemzeti jogokra hagyják, vagy más nemzetközi egyezmények definícióit tekintik irányadónak (mint a kényszermunka, valamint a rabszolgaság vonatkozásában). Abban az esetben, ha a jogalkotó az utóbbi lehetőség mellett dönt, akkor erre egyezmények szövegében egyértelműen utalnia kell. Az olyan fogalmak - mint például a kényszermunka esetén -, amelyeket több más instrumentumban is szabályoz, arról is rendelkezni kell, hogy a jogalkotó melyik más instrumentum meghatározását tekinti irányadónak. Ha pedig az adott fogalom, így a kényszermunka, rabszolgaság meghatározása nem büntetőjogi, hanem példának okáért emberi jogi egyezmények tartalmát képezi, akkor arra is utalni kell, hogy a definíciót az emberkereskedelem fogalma tekintetében mennyiben tekintik irányadónak.⁷

⁴ Btk. 225. §-hoz fűzött indokolás.

⁵ M. NYITRAI Péter: Nemzetközi és európai büntetőjog. Budapest, Osiris Kiadó, 2006, 193.

⁶ SÁNTHA Ferenc: Az emberiség elleni bűncselekmények, Miskolci Jogi Szemle, 2008/1., 53.

⁷ HOLLÁN Miklós: Az emberkereskedelem elleni nemzeti büntetőjogi fellépés nemzetközi jogi alapjai és alapjogi korlátai = International foundations and human rights limitations of national criminal law against trafficking in human beings. Munkabeszámoló. OTKA, 2013, 5.

Dávid Lilla munkája során megfogalmazza, hogy „a kényszermunka és a rabszolgaság fogalmának összevetéséből levonható a következtetés, miszerint lényegében minden kényszermunkát végző ember rabszolga, mégsem minden rabszolgaságban élő személy kényszermunka áldozat, mivel a rabszolgaság nem mindegyik formája irányul munkacélú kizsákmányolásra.”⁸

⁸ DÁVID Lilla: Gondolatok a kényszermunka szabályozásáról egy tíz évig tartó kizsákmányoló kötelék kapcsán In: KOLTAY András; GELLÉR Balázs (szerk.) Jó kormányzás és büntetőjog: Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára Budapest, Magyarország: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022, 1.

III. A kényszermunka aktuális helyzete

Ahogy a római jogban is megjelenik, beszélő szerszámnak tekintik az embereket. Ez pontosan így történik a mai példák alapján is, a bűncselekmény elkövetésének módja magában foglalja az emberek tárgyiasítását. Szinte minden ügyben előfordul, hogy a rabszolgamunkát végző embereket a tartóik tárgyaknak tekintik.

A halálbüntetés helyett Beccaria az örökös rabszolgaság, azaz az életfogytiglani kényszermunka híve volt, amely véleménye szerint szinte minden szempontból felülmúlja a kapitális büntetést.⁹ Napóleon büntető törvénykönyve úgy rendelkezik, hogy a bukásban vétkes tőzsdeügynökök számára életfogytiglani kényszermunka jár. Sokan azt gondolnák, hogy az 1810-es Code Pénalban található fogalom mára már elévült, ennek ellenére a számadatok nem ezt támasztják alá. Magyarországon az 1945. évi VII. törvény alapján a szigorított dologház megszűnt, a törvény szerint a bíróság a kényszermunkát, fegyházat és börtönt szabhatta ki, mint szabadságkorlátozó büntetések.¹⁰ Egykor a szabadságvesztés a halálbüntetés, a testcsonkító büntetések, kényszermunka alternatívájaként lépett színre.¹¹ Bár sokan azt gondolják, a rabszolgaság jelensége a modern korban már nem releváns, ennek ellenére a bűncselekmény nem idejétmúlt: nem létezik olyan kontinens, illetve állam, amely ne lenne érintett kényszermunkával. Az ILO adatai szerint 2016-ban 40,3 millióan váltak a modern rabszolgaság áldozatává világszerte: 24,9 millióan kényszermunka, 15,4 millióan kényszerházasság által. A legszomorúbb, hogy minden negyedik áldozat gyermek. Mindebből kifolyólag az ILO új programot indított Ending forced labour by 2030 címmel, amelyet 2018 decemberében publikáltak.¹² Az Oeconomus Gazdaságkutató Alapítvány 2021-es jelentése alapján minden százötvenedik ember élt 2021-ben modern kori rabszolgaságban.¹³ Az Európai Bizottság ugyanezen évben végzett felmérése szerint az Európai Unióban Magyarországon, Romániában, Lengyelországban, valamint Hollandiában érinti leginkább az embereket a modern kori rabszolgaság.¹⁴

⁹ TÓTH J. Zoltán: Abolíció és halálbüntetés Beccaria gondolkodásában és a prebeccariánus büntetőfilozófiában Jogelméleti Szemle, 2022/1. 6.

¹⁰ PALLAGI Anikó: Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben, Doktori értekezés, Debrecen, 2014, 255. II. sz. melléklet az 1945. évi VII. törvényhez, 1.§.

¹¹ DÁVID Lilla: A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalkorúak bűnelkövetésének megelőzésében, Pécs, 2013, 26.

¹² WINDT Szandra: Gondolatok az emberkereskedelemlről, MJSZ, 2019., 2. Különszám, 2/2. szám, 459-469.

¹³ Oeconomus Gazdaságkutató Alapítvány becslése.

¹⁴ Általános jelentés az Európai Unió tevékenységeiről.

Az ILO adatai szerint a kényszermunka profitja eléri az évi 32 milliárd dollárt.¹⁵ Kényszermunkával találkozhatunk a háztartási alkalmazásban, a mezőgazdaságban, az építőiparban és a gyártási ágazatban. Közvetlen alapjogsérelemről beszélhetünk, ha a vállalkozás gyermek- vagy kényszermunkát alkalmaz.¹⁶ A kényszermunka olyan olcsó külső tényező, amely elfojtja az innovációt és a termelékenységét, és tisztességtelen versenyelőnyt biztosít az azt támogató vállalkozások számára.¹⁷ Kényszermunkának leginkább az etnikai vagy faji kisebbségek, a migránsok, a szegények – és közülük is elsősorban a nők és a gyermekek – vannak kitéve. Az áldozatok gyakran sérülékeny emberek, akik nem tagjai semmiféle szakszervezetnek, és nem képesek megvédeni önmagukat.¹⁸ Az is egyértelmű az európai adatok alapján, hogy a kizsákmányolás formái gender-specifikusak: a szexuális kizsákmányolást jellemzően nők és lányok (96%), férfiak sérelmére a munka- (77%) és az egyéb (38%) célút valósítják meg.¹⁹

Az ILO a kényszermunka legrosszabb formái közé sorolta a prostitúciót és a gyermekpornográfiát, külön kiemelve, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált gyermekek közel egynegyedét a (házkörüli, mezőgazdasági vagy kézműves) rabszolgamunkára kényszerítés mellett szexuálisan is kizsákmányolják, rendszeresen fenyegetik, lelkiileg és fizikailag bántalmazzák.²⁰ A legutóbbi globális becslések szerint 2020 elején világszerte 160 millió gyermek dolgozott gyermekmunkában, ami a világ összes gyermekének közel egytizedét teszi ki.²¹ Az Európai Parlament és Tanács 2011/36/EU Irányelve, amely az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről és az áldozatok védelméről szól, illetve az Európai Parlament 2022. június 9-i (2022/C 493/14) állásfoglalása, szintén tökéletesen reprezentálja, hogy elengedhetetlen olyan iránymutatás kinyilatkoztatása, amely a jelenlegi helyzetre megoldásokat kínál.

¹⁵ ILO: Minimum Estimate of Forced Labour in the World, International Labour Office, Geneva, 2005, 24-30. (letöltés dátuma: 2024.10.12.).

¹⁶ UDVARHELYI Bence: A vállalatok felelőssége az emberi jogok megsértéséért, MJSZ, 2022., 3. Különszám, 138-150.

¹⁷ Az Európai Parlament 2022. június 9-i (2022/C 493/14) állásfoglalása - a kényszermunkával előállított termékek betiltását célzó új kereskedelmi eszközről 2022/2611(RSP).

¹⁸ Az Európai Gazdasági És Szociális Bizottság véleménye – A kényszermunka elleni küzdelem Európában és a világban: Milyen szerep hárul az EU-ra? – Az EGSZB hozzájárulása a 2014. évi ILO konferenciához (2014/C 311/05).

¹⁹ WINDT Szandra i. m. 459-469.

²⁰ ILO: Minimum Estimate of Forced Labour in the World, International Labour Office, Geneva, 2005, 3.

²¹ Az Európai Parlament 2022. június 9-i állásfoglalása.

A sértettek többnyire kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek, gyakran magányosak, szenvedélybetegségben szenvednek. A kényszermunka áldozatainak egyik legsérülékenyebb csoportja az illegális bevándorlók, akiknek szinte esélyük sincs fellépni az elkövetőjükkel szemben tartva attól, hogy visszaküldik őket származási országukba. Gyakran az emberkereskedők maguk is illegális migránsok, akik saját honfitársaikat zsákmányolják ki. Az emberkereskedelem és a migráncsempészet közötti kereszteződés különösen fenyegetőnek tűnik a kísérő nélküli kiskorúak és a gyermekek kizsákmányolásának összefüggésében. A kísérő nélküli kiskorúak annak érdekében, hogy át tudjanak jutni a határon – de távol maradjanak a hatóságoktól – gyakran a csempészszoolgáltatoktól függnek. Mivel nincs elegendő pénzügyi forrásuk az ilyen szolgáltatások egyösszegű kifizetéséhez, gyakran az üzlet részét képző, hogy az adósságot természetben, például kényszermunkával, szexmunkával vagy bűncselekmények elkövetése révén fizetik meg.²²

Fontos kiemelni, hogy az áldozatoknak rendkívül nehéz segítséget kérni az elkövetők általi állandó megfigyelés, kontroll, fizikai korlátozások miatt: idetartoznak azok az esetek, amikor a személyeket közvetlenül, azaz erőszakkal vagy megfélemlítéssel, avagy közvetve, például személyazonosító okmányok visszatartása vagy a bevándorlási hatóságoknál történő feljelentéssel való fenyegetés, manipulált adósság által kényszerítik munkára.²³

A kényszermunka azon túl, hogy nagymértékben sérti az emberi jogokat, hátrányosan érinti a vállalkozásokat, illetve a munkavállalókat is. A kényszermunkával előállított termékeket alkalmazó vállalkozások tisztességtelen módon versenyeznek a becsületes vállalkozásokkal, a munkavállalók szempontjából pedig a kényszermunka létezése alacsonyabb bérekhez és rosszabb munkakörülményekhez, valamint a társadalmi szolidaritás finanszírozásának csökkenéséhez vezet.²⁴

Gyakran előfordul, hogy az elkövetők jobb élet reményét ajánlják fel, majd később megfosztják a sértetteket alapjogként deklarált személyi szabadságuktól és akaratuk ellenére kényszerítik rendszeres munkavégzésre. Az ENSZ egyik Fenntartható Fejlődési Célkitűzése (Sustainable Development Goal - SDG), hogy humanitárius szempontok mellett a gazdasági növekedés érdekében 2025-re megszüntessék a gyermekrabszolgálatot, az évtized végére pedig univerzálisan.²⁵

²² RIPSZÁM Dóra: Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekre, Pécs, 2024, 95.

²³ Magyar Helsinki Bizottság: Kényszermunka.

²⁴ CZINE Ágnes (szerk.): Az új Btk. és a kapcsolódó jogforrások, bírósági iránymutatások. Második, aktualizált kiadás. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2016, 338–339.

²⁵ Department Of Economic And Social Affairs: Sustainable Development, United Nations, 2024.

Magyarországon minden megye érintett a jelenséggel, a modern kori rabszolgaságban élők száma 63 ezerre tehető hazánkban a Walk Free Foundation felmérése szerint, ezer magyar közül 6,6-ot érint a munkacélú kizsákmányolás. Ezzel az adattal Magyarország a 65. helyen áll a 160 országot felvonultató szervezet rangsorában.²⁶ Meglehetősen magas a látencia: 2013 és 2019 között mindössze egy évben volt tíznél több regisztrált kényszermunkaügy, holott bizonyos álláspontok szerint hazánkban a „hazai szolgák” száma ennél jóval magasabb.²⁷ A periférián élő emberek, bizalmatlanok a hatóságokkal szemben, félnek a retorziótól. Az elkövetők célzottan kiszolgáltatott helyzetben lévő személyeket választanak ki, akik nagy eséllyel nem tudnak vagy nem fognak segítséget kérni.

Hazánkban az áldozatok személyi szabadságának korlátozása és munkaerejük kizsákmányolása a szexrabszolgaság, a szerződéses rabszolgaság és az adórabszolgaság formáiban van jelen.²⁸

A téma aktualitása tekintetében ki kell emelni, hogy az Ügyészség adatai alapján 2018-ban négy, 2022-ben kétszáz emberkereskedelem és kényszermunka bűncselekményt regisztráltak. Ezen számadatokból is tisztán látszik, hogy e bűncselekmény száma és jelentősége évről évre egyre inkább növekvő tendenciát mutat. Az uniós statisztikai adatok is utalnak arra, hogy a szexuális mellett a munkacélból történő kizsákmányolások esetekre is egyre inkább fény derül. A tény, hogy a XXI. században is előfordul, hogy egy személlyel tulajdonként bánjanak, testileg-lelkileg kizsigereljük egészen meghökkentő.

²⁶ The Global Slavery Index 2023.

²⁷ WINDT Szandra: Az emberkereskedelem és kényszermunka jellemzői egy empirikus vizsgálat alapján In: VÓKÓ György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 57. OKRI, Budapest, 2020, 210.

²⁸ MIHALKÓ Viktória- SZABÓ Mónika- HAIDEGGER Mariann: Modernkori rabszolgaság. Képzési kézikönyv. Anthropolis egyesület, Budapest, 2015, 55.

Windt Szandra a téma aktualitása és jelentősége kapcsán a mélyinterjú során a következőképpen nyilatkozott: „Nagyon fontosnak tartom és éppen a napokban volt egy tréningünk az intézetben ezzel kapcsolatban. Van egy nemzetközi projektünk, ami munkacélú kizsákmányolással foglalkozik, sok gyakorlati probléma merül fel és nem csak az ún. háziszoilaságú módszer jellemző most már nálunk sem, nem csak a házkörűli munkákra való személyek minősülnek áldozatnak, hanem akik kvázi munkavállalókként és nemcsak szívességi munkavállalókként dolgoznak családoknak, a kizsákmányolóiknak. Ezzel kapcsolatban nyertük el az Európai Bizottságnak az ún. Invert Projektjét, amelynek keretében volt egy munkaprogramunk. Én azt látom a jellegéből, a jelenlévő rendőrök, ügyészek válaszaiban, hogy ez fontos számunkra, hogy vannak ilyen ügyek, egyre több van, egyre jobban figyelnek rá, de ehhez sok-sok tréningre van szükség, hogy ők is érzékenyek legyenek és felismerjék ezeket a jeleket.”²⁹

A téma aktualitását mutatja az is, hogy a bíróságok épületében már találkozhatunk olyan plakátokkal, amelyek e bűncselekményre hívják fel a figyelmet.

²⁹ WINDT Szandra: Mélyinterjú. Budapest, 2024.10.18.

IV. A kényszermunka megjelenése nemzetközi egyezményekben

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 5. Cikke is rögzíti, hogy „(1) Senkit sem lehet rabszolgaságban vagy szolgaságban tartani. (2) Senkit sem lehet kényszermunkára vagy kötelező munkára igénybe venni. (3) Tilos emberi lényekkel kereskedni.”³⁰ A munkához való jogot továbbá számos nemzetközi egyezmény biztosítja, ilyen például a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (6.cikk), az Európai Szociális Charta módosított változatai, illetőleg az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (23. cikk). A munkához való jog alanyi jognak minősül, minden egyénnek joga van a munka és foglalkoztatás szabad megválasztásához. A munkához való (alap)jog következménye a megfelelő munkakörülményekhez való jog, ideértve a megfelelő ellenértéket, amely a munkavégzésért jár, a diszkrimináció tilalmát, biztonságos és egészséges munkafeltételek megteremtését a munkavállaló számára, fizetett szabadságot, illetve megfelelő munkaidőt.

Az 1930-as, kényszer- vagy kötelező munkáról szóló 29. számú ILO egyezmény a kényszermunka felszámolását követeli, amely alól csak a katonai szolgálat, bírói ítélet, illetve szükségállapot jelenthet kivételt. Az egyezmény tilt minden olyan munkát, „amit bárkitől valamilyen büntetés terhe alatt követelnek, és amire az illető nem szabad akaratából vállalkozik”. 1957. június 25-én fogadta el az ILO 40. ülészakán, a Kényszermunka Eltörlésére vonatkozó 105. számú Egyezményt, amely figyelembe vette az 1930 után született egyezményeket és tovább szigorítja a kényszer vagy kötelező munkával kapcsolatos szabályokat. Gyakorlatilag kimondja az azonnali és teljes megszüntetésének kötelezettségét. Az egyezmény tiltja a politikai nézetek miatti megtorlást, a munkaügyi fegyelmezést, a munkaerő mozgósítását, a sztrájkban való részvétel miatti büntetést, illetőleg a diszkrimináció eszközeként alkalmazott kényszermunkát.³¹ Az ILO történetében először 2000-ben kérte az Igazgatótanács a Munkaügyi Konferenciát, hogy Myanmaral szemben fogantatosítson intézkedéseket a rendszeres és széleskörű kényszermunka alkalmazása miatt.³²

³⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02) 5. cikke.

³¹ A kényszermunka vagy kötelező munka tárgyában kötött 29. számú ILO Egyezmény; 2000. évi XLVIII. törvény a kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1930. évi 14. ülészakán elfogadott 29. számú Egyezmény kihirdetéséről.

³² KÖRNYEI Ágnes: Emberi jogok a nemzetközi kapcsolatokban, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2018, 82.

1957. június 5-én A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet Általános Konferenciáján Genfben megvizsgálásra került a kényszermunka kérdésköre és elfogadták a 105. sz. Egyezményt a kényszermunka felszámolásáról. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet minden tagállama, amely ratifikálta az Egyezményt, kötelezi magát arra, hogy hatékony intézkedéseket foganatosít a kényszer-és kötelező munka azonnali és teljes felszámolására.³³

Az Európa Tanács emberkereskedelem elleni egyezményét 2005. május 16-án Varsóban nyitották meg aláírásra, amely kimondja, hogy az emberkereskedelem minden formája sérti az emberi jogokat. Az egyezmény az emberkereskedelem minden formájára vonatkozik, legyen az országon belüli vagy országok közötti, függetlenül attól, hogy az a szervezett bűnözés része vagy sem. Az áldozat lehet nő, férfi vagy gyermek, de ez utóbbiak sérülékenységet, esetleges speciális védelmét külön kiemeli az egyezmény. Az egyezmény vonatkozik a kizsákmányolás minden formájára, legyen szó akár szexuális kizsákmányolásról, akár kényszermunkáról. A 2008. február 1-jén életbe lépett egyezményt négy állam (Oroszország, Csehország, Monaco, Liechtenstein) kivételével az összes tagállam aláírta.³⁴

Hollán Miklós tanulmányában részletekbe menően elemzi az emberkereskedelem elleni nemzeti büntetőjogi fellépést érintő első kötelező nemzetközi instrumentum az ENSZ keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményhez kapcsolt az emberkereskedelem - különösen a nők és gyermekek kereskedelme – megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyvet. A jegyzőkönyv legfontosabb megközelítése, hogy a felnőtt korú sértett esetén az emberkereskedelem definíciója három konjunktív pilléren nyugszik. Az önmagában semleges elkövetési magatartások (szállítás) tanúsítását akkor kell büntetni rendelni, ha azokat meghatározott módon (valamilyen kényszer segítségével) és kizsákmányolási célzattal (prostitúció kizsákmányolása, kényszermunka, emberi test szerveinek eltávolítása) valósítják meg. Abban az esetben, amennyiben a sértett gyermekkorú, akkor a kizsákmányolási célzattal tanúsított ilyen cselekményeket büntetni kell rendelni akkor is, ha az elkövetési módok nem valósulnak meg.³⁵

2011/36/EU irányelv szerint a kényszer hatására folytatott koldulást egyfajta kényszermunkának vagy kényszerszolgáltatásnak kell tekinteni a kényszer- vagy kötelező munkáról szóló 1930-as 29. számú ILO-egyezményben meghatározottaknak megfelelően.

³³ 2000. évi LIX. törvény a kényszermunka felszámolásáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1957. évi 40. ülészakán elfogadott 105. számú Egyezmény kihirdetéséről.

³⁴ FEHÉR Lenke: Az emberkereskedelem komplex problémája, ÁJT, 2012/4., 397-420.

³⁵ HOLLÁN Miklós: Az emberkereskedelem tényállásának jogharmonizációja az ENSZ keretében, ÁJT, 2008/4., 471.

Eszerint a kolduláshoz kapcsolódó kizsákmányolás – ideértve az emberkereskedelem áldozatává vált eltartott személyek koldulásra való felhasználását is – csakis akkor tartozik bele az emberkereskedelem fogalommeghatározásába, ha a kényszermunka vagy szolgáltatás valamennyi feltétele fennáll. Az ítélkezési gyakorlat alapján eseti alapon kell értékelni, hogy az érintett érvényes beleegyezését adta-e a fent ismertetett munka, vagy szolgáltatás végzésébe.³⁶

Az Európai Parlament és a Tanács 2022/655 szám alatt 2022. április 27-én javaslatot terjesztett elő az EU Irányelv átdolgozására A Javaslat összhangban van az Alapjogi Chartával (URL10), és továbbfejleszti az abban rögzített egyes jogokat. Különösen az alábbi konkrét alapvető jogok megerősítéséhez járul hozzá: a rabszolgaság és a kényszermunka tilalma (5. cikk); a tulajdonhoz való jog (17. cikk); egyenlőség (20. cikk); tisztességes és igazságos munkafeltételek (31. cikk); a család és a munka (33. cikk), valamint a szociális biztonság és szociális segítségnyújtás (34. cikk). A fentiek mellett utalni kell az Európai Parlament.³⁷

Fontos megemlíteni, hogy börtönmunkához kapcsolódó viták hullámszerű története is nyugvó pontra jutott Európában azzal, hogy az Európai Börtönszabályok 26.1. szakaszába bekerült, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben a munkát a büntetés végrehajtási rezsim pozitív elemének kell tekinteni, és megfogalmazódott egy tilalom is, amely szerint a munka büntetésként sohasem róható ki a szabadságvesztés végrehajtásakor.³⁸ „Nem tekinthető kényszermunkának a szabadságvesztés tartama alatt fogatosított és a fogvatartottakkal kötelező érvénnyel végeztetett munka.”³⁹

³⁶ RIPSZÁM Dóra i. m. 30.

³⁷ HERKE Csongor: A letartóztatottakra vonatkozó büntetőjogi és idegenrendészeti szabályok, különös tekintettel a harmadik országbeli állampolgárságú terheltekre, BSZ.2023.5.4., 17.

³⁸ SIPOS Ferenc: A kényszermunka tilalma és a beleegyezés kérdése a közérdekű munka büntetés kapcsán, MJ, 2017/1., 33-37.

³⁹ JUHÁSZ Zsuzsanna: A börtönmunka nemzetközi áttekintése, Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2001, 4.

V. Kényszermunka a hatályos hazai szabályozásban

V.1. A tényállás bemutatása

„A rendszerváltozás óta megfigyelhető, és az elmúlt évtizedben is töretlen folyamat a nemzetközi és európai uniós kriminalizációs kötelezettségek Btk.-ba való inkorporálása.”⁴⁰

A Btk. XVIII. fejezete a személyi szabadság védelme körében erőszakos elkövetési magatartást tartalmaz a legsúlyosabb személyi szabadságot sértő bűncselekmény, az emberrablás (190. §), az emberkereskedelem minősített esete [192. § (3) bek. b) pont], továbbá a kényszermunka, a személyi szabadság megsértése és a kényszerítés tényállása (193–195. §).⁴¹

„Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy az új Btk. egyik jellemzője a XXI. század problémái iránti nyitottság.”⁴² A kényszermunka bűncselekménye egészen 2020. július 30-ig egy különálló tényállás volt, 193.§-ként szerepelt, ez a 2011/36-os uniós irányelvet követően került a Btk.-ba 2013-tól. Tóth Mihály kifejtette ebben az időszakban, hogy részben egyes, már korábban is büntetendő magatartások önálló deliktumkénti szabályozásával, részben új veszélyesnek minősített tettek büntetni rendelkezésével új tényállások is születtek, ilyen volt a kényszermunka is.⁴³

A Btk. 192. §-a rendelkezik a kényszermunka bűncselekményéről. Az új Btk. önálló tényállásban büntetni rendel minden olyan magatartást, amelynek lényege más személy munkavégzésre kényszerítése. A nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségekre is figyelemmel, a Btk. kifejezetten részletesen szabályozza az emberkereskedelmet és a munkára való kényszerítést, amely tevékenységek sértik az emberi méltóságot, személyes szabadságot, továbbá az önrendelkezéshez való jogot. Belovics Ervin ismerteti, hogy annak ellenére, hogy egy tényállásban található a két bűncselekmény, változatlanul két külön tevékenységi körről van szó. A Btk. 192. § (1) bekezdése az emberkereskedelmet rendeli büntetni, míg a 192. § (2)-(3) bekezdése a munkára kényszerítést pönalizálja. A deliktum jogi tárgya az emberi szabadsághoz, illetve az önrendelkezési joghoz fűződő társadalmi érdek.

⁴⁰ BARTKÓ Róbert – SZOMORA Zsolt: A XXI. század kriminalizációs hatásainak normatív értékelése a hazai Btk. különös részi rendszerében, JÁP, 2023/2., 3-15.

⁴¹ BORBÍRÓ Andrea – GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – LÉVAY Miklós szerkesztők: Kriminológia. Budapest, Wolters Kluwer Kft., 2016, 20. fejezet.

⁴² MISKOLCZI Barna: Kodifikátori gondolatok az új Btk. Különös Részéről de lege lata és de lege ferenda, JK, 2015/6., 285.

⁴³ TÓTH Mihály: Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyve, JK, 2014/10., 439-452.

Kizárólag szándékosan követhető el, a Btk. 192. § (2) bekezdése a rendszeres előnyserzési cél miatt egyenes szándékot feltételez, hasonlóan a 192. § (3) bekezdéséhez, a kapcsolódó jellegére tekintettel. Passzív alanya természetes, élő, csak és kizárólag más személy lehet.⁴⁴ Alanya tettesként és részesként bárki lehet. Amennyiben az azonos elkövetési magatartást legalább ketten egymás tevékenységéről tudva közösen valósítják meg, társtetteségről van szó. A kényszermunka elkövetési magatartása magában foglalja azt, amikor valakit munkavégzésre, munka jellegű tevékenységre, egyéb szolgáltatás nyújtására, vagy akár jogellenes cselekmények végzésére történő kényszerítést vagy rábírást. További elkövetési magatartása másnak az előbbi tevékenységek megvalósítása érdekében történő toborzása, átadása, átvétele, eladása, megvásárlása, elcserélése, ellenszolgáltatásként átadása vagy átvétele, megszerzése, szállítása, elszállásolása, elrejtése. A kényszermunka elkövetési magatartásai két fő csoportra bonthatók. Az egyik csoportba tartozik, amikor a sértettet munkavégzésre, szolgáltatásra vagy jogellenes cselekmény végzésére rábírják. Ehhez különböző elkövetési módokat rendel a törvény, mint például megfélemlítés, hatalmi visszaélés, illetve a sértett kiszolgáltatott helyzetének kihasználása. A kényszerítés akkor valósul meg, ha a sértett nem képes saját akarata szerint cselekedni. Erőszak alkalmazásakor az ellenállásra képtelenség vis absoluta vagy vis compulsiva formájában is megvalósulhat. A fenyegetés azt jelenti, hogy súlyos hátrányt helyeznek kilátásba, amely kellően félelmet kelt a sértettben, és arra készteti, hogy a számára kedvezőtlen következmény elkerülése érdekében cselekedjen. A fenyegetés hatását mindig a sértett személyes körülményei alapján kell vizsgálni.⁴⁵ A fenyegetésnek olyannak kell lennie, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettet a szabad akaratával ellentétes cselekvésre készítse.⁴⁶

A második csoportba azok a tevékenységek sorolandók, amelyek a Btk. 192. § (2) bekezdésében meghatározott cselekmények megvalósítását célozzák, például a toborzás, átadás, átvétel, eladás, vásárlás, csere, szállítás, elszállásolás vagy elrejtés.

⁴⁴ JACSÓ Judit: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: GÖRGÉNYI Ilona – GULA József – HORVÁTH Tibor et.al.: Magyar Büntetőjog. Különös rész. Második, átdolgozott kiadás. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2020. 196.

⁴⁵ MOLNÁR Gábor – BELOVICS Ervin – SINKU Pál i. m. 198.

⁴⁶ BJD 8958.

A BH 2023.90. az emberkereskedelem és kényszermunka, valamint a személyi szabadság megsértése kapcsán fogalmazza meg azt, hogy az emberkereskedelem sértettjeiként a kiszolgáltatott személyek tartózkodási helyének kijelölése, szabad mozgásuk korlátozása, korlátok közé szorítása vagy ellenőrzése, továbbá a kiszolgáltatottságuk miatt szükséges ellátásuk biztosítása mind olyan magatartás, amely az emberkereskedelem véghezvitelét, a kizsákmányolást, illetve annak fenntartását hivatott szolgálni.⁴⁷ Ezért az emberkereskedelem és kényszermunka elősegítése céljából történő elszállásolás magába foglalhatja a tényleges szállásadáson kívül a szálláson történő ellátást és a sértetteknek a szálláshelyen történő állandó vagy időszakos felügyeletét is.⁴⁸

Immateriális bűncselekményről van szó, azaz a törvényi tényállás alapesetei nem tartalmazznak eredményt. A minősített esetek egyrésze ugyanakkor materiális jellegű: amennyiben a bűncselekményt különösen súlyos hátrány vagy életveszélyt okozva hajtják végre már materiális bűncselekménynek minősül. A törvény az előkészületet is büntetni rendeli. A Btk. 192. § (2) bekezdésében található bűncselekmény kísérleti szakba lép, abban az esetben, ha az elkövetési módok megvalósítását elkezdik, és befejezetté válik, amikor az elkövetési magatartás teljes egészében végrehajtásra kerül. Ezzel szemben a Btk. 192. § (3) bekezdése szerinti kényszermunka akkor tekinthető kísérleti szakban lévő cselekménynek, amikor az elkövetési magatartásokat megkezdik. A minősített eseteket a Btk. 192. § (4)-(7) bekezdései szabályozzák, kizárólag a kényszermunkával kapcsolatban. Súlyosabban büntetendő, ha a kényszermunkát szexuális cselekmény végrehajtása vagy az emberi test tilos felhasználása céljából követik el. Minősített esetnek minősül, ha a bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el. A törvény súlyosabb büntetést rendel el, amennyiben azt a sértett sanyargatásával követik el. Amikor az elkövető a passzív alanynak súlyos testi, illetve lelki szenvedést okoz azt sanyargatásnak tekinthetjük. Amennyiben az elkövető hivatalos személyként ezen minőségét felhasználva hajtja végre a deliktumot minősített eset keletkezik. Súlyosabban rendel büntetni a jogalkotó a kényszermunkát összefoglaló törvényi egységként, ha azt több személy sérelmére követik el. Ha tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére, valamint, ha különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okozva követik el a deliktumot még súlyosabb büntetést rendel el a törvény.

⁴⁷ BH 2023.90.

⁴⁸ SZOMORA Zsolt: Az emberkereskedelem keretében az "elszállásolás" elkövetési magatartásának kiterjesztő értelmezését adja a Kúria felülvizsgálati végzése, MJ, 2023/9., 553-554.

A Btk. 192. § (8) bekezdése privilegizált esetként büntetni rendeli a bűnsegédi jellegű magatartásokat. Ennek értelmében büntetőjogi szankció terheli azt a személy, aki a kényszermunka áldozatának munkáját, munka jellegű tevékenységét, egyéb szolgáltatását vagy jogellenes cselekményét igénybe veszi vagy azt felhasználja, valamint az is, aki mindezt szexuális cselekmények céljából, vagy az emberi test tiltott felhasználása érdekében követi el. A Btk. 192. §-ának (2)-(3) bekezdése esetében a több ember sérelmére történő megvalósítás egységgként értékelendő.⁴⁹

⁴⁹ MOLNÁR Gábor – BELOVICS Ervin – SINKU Pál i. m. 198-199.

V.2. A szabályozás gyakorlati aspektusai

Annak érdekében, hogy kutatásom során a szabályozás, illetve a törvénymódosítás mélyére láthassak interjút készítettem Somogyi Gábor Kúriai bíróval. Az interjúm keretében kifejtette, hogy a magyar büntetőjog az ilyen magatartásokat mindig is büntetni rendelte, tehát már a korábbi évtizedekben is kaptunk jelzéseket afelől, hogy ez a nemzetközi szabályozásnak nem igazán felel meg. Az amerikai külügyminiszter minden évben készíti az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló országjelentéseket, és 4 kategóriát állít fel ebben a körben. Hazánk nagyon sokáig a 3. kategóriába tartozott, ami meglehetősen rossz eredménynek számít, ennél hátrébb már csak olyan egyes afrikai országok vannak, ahol szinte a kormány maga szervezi az emberkereskedelmet. Az elmúlt években sikerült előre lépni - már a második kategóriában vagyunk - a szabályozás folyamatos alakításának köszönhetően. E módosítás által bebizonyosodott, hogy a tényállások, amelyek korábban büntetni rendelték ezeket a cselekményeket nem feltétlenül voltak alkalmasak a bűncselekmény megfogására. Kiderült az is, hogy bár ezek túlnyomó része szexuális célzattal történik, a prostitúcióhoz kapcsolódnak, messze nem merülnek ki ennyiben: jelen van a bérkoldultatás, a „csicskáztatás”. A jogalkotó helyesen közelít a jelenség megragadása tekintetében, mert egyre absztraktabban nem magát a tevékenységet, hanem azt a hatalmi helyzetet rendeli büntetni, amelyekben ezek a cselekmények megszületnek és végrehajtásra kerülnek. A magyar jogi szemléletben furcsa volt, hogy a törvény nem azt rendeli büntetni elsődlegesen, amire, illetve ahogyan kényszerítik az illetőt - azaz a kerítés jellege -, hanem kifejezetten a hatalomgyakorlás jellegét ragadta meg, azt, amikor valakinek a helyzetét kihasználva kényszerítik olyan tevékenységre, amit egyébként nem folytatna, annak érdekében, hogy ebből az elkövetőnek legyen haszna.

Somogyi Gábor a 2020-as törvénymódosítással kapcsolatban a következőképp nyilatkozott: „A Kúria elrendelte 2020-ban az emberkereskedelem ítélkezési gyakorlatával foglalkozó joggyakorlat elemző csoport létrehozását, aminek én voltam a vezetője és amikor nekiálltunk volna a munkának, akkor történt meg a törvénymódosítás. Lényegében teljesen új alapokra helyezte a törvényhozó a szabályozást, a korábbi gyakorlat érvényesülése tükrében azt is vizsgálni kellett, hogy vajon milyen változásokat hozhat ez a törvénymódosítás.

A törvénymódosítás tapasztalatok alapján született meg, mindenképpen a korábbihoz képest további javítást fog eredményezni. 2024 októbere van, a Kúriára pedig még nem nagyon érkeztek olyan ügyek, ahol az elkövetési idő már 2020 július utáni, és így az aktuális törvénszöveg került volna alkalmazásra.”⁵⁰

A bíró úrhoz hasonlóan Windt Szandra elmondása szerint is elenyésző számban fordultak elő ilyen ügyek és csak kevés esetben sikerült feltárni azokat, különösen a házkörüli szolgaként tartott áldozatok vonatkozásában. Valódi előrelépést az jelentett, hogy a rendőrök és ügyészek közös képzésekre kezdtek el járni, ahol nagy hangsúlyt fektettek a téma jelentőségére: igenis vannak erre információk, fel lehet tárni ezeket. Az ORFK-n szakirányítást vezető személyek felhívják arra a figyelmet, hogy rendőrség fókusza a szexuális kizsákmányolás jelenségén túl, a munkacélúra is ki kell terjedjen. Elkezdtek érkezni az ügyek, 2020. július 1-jétől egyesült a két tényállás, változott a törvénszöveg is. E módosításnak, valamint a képzések hatékonyságának köszönhető feltehetően a felderített ügyek ugrásszerű növekedése. A Legfőbb Ügyészség aktív mozgatórugója a helyes, egységes gyakorlat kialakításának, munkája nélkül pedig ilyen rövid idő alatt ekkora mértékű szemléletváltás nem jött volna létre. Egy nagyon kiemelkedő szakmai vezetés volt a rendőrségen belül is és ennek a nyoma látszódik az ügyek számának növekedésében. A gyakorlat tapasztalata alapján azonban vannak pontok, amelyeket rövid időn belül fontos volna beiktatni a törvényi szabályozásba: a kényszerházasságot, illetve az illegális örökbefogadást.⁵¹

Véleményem szerint kijelenthető, hogy az ugrásszerűen megnövekedett esetek száma nem a bűncselekmény egyre gyakoribb megvalósulására, sokkal inkább arra utal, hogy egyre több esetet derítenek fel. Kézzelfoghatóbbá vált e jelenség, de még mindig nem tudjuk, hogy mennyi lehet pontosan az áldozatok száma. Ki kell tűznünk elérendő célként, hogy minden ezzel kapcsolatos esetet feltárjunk, továbbá fontos lenne az elkövetőket felelősségre vonni, hogy ne maradjon megtorlatlanul az általuk elkövetett bűncselekmény, hiszen az elrettentés elengedhetetlen annak érdekében, hogy ne forduljon elő ismételt bűnelkövetés.

⁵⁰ SOMOGYI Gábor: Mélyinterjú. Budapest, 2024.10.31.

⁵¹ WINDT Szandra: Mélyinterjú.

A jelenleg hatályos törvény azáltal, hogy nem a kiszolgáltatott helyzet kihasználását rendeli büntetni, hanem a kiszolgáltatott helyzetben lévő személy rábírását, a passzív alany önkéntességének tulajdonít jelentőséget. A kiszolgáltatott helyzetben lévő passzív alany, aki ezen helyzetéből történő menekvés érdekében maga keresi meg az elkövetőt azzal, hogy akár jogellenes cselekményben venne részt, nem lesz a bűncselekmény passzív alanya, hiszen nem valósul meg esetében rábírás az elkövető részéről. A módosítás ezáltal szűkítette a védendő személyi kört, és nehezkesebbé is tette a bizonyítást. A jogalkotó ezzel párhuzamosan a jogalkalmazókat a rábírás emberkereskedelem és kényszermunka tényállása keretén belül történő (újra)értelmezésére kényszerítette.⁵² Az emberkereskedelem és kényszermunka újraszabályozásának célja a minősítési rendszer koherensebbé, átláthatóbbá tétele volt. Az új tényállás jelentős mértékben súlyosítja a büntetési tételeket és a korábbi szétartó szabályozást összefogja, ezzel elősegítve az emberkereskedelem és kényszermunka elhatárolását.⁵³

⁵² HUSZÁR Julianna: Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel, Belügyi Szemle, 2022/2. 310.

⁵³ Btk. 192. §-hoz fűzött indokolás.

V.3. A kiszolgáltatott helyzet kérdése

Ahogy az a korábbiakban már bemutattam az új szabályozás által a jogalkotó egy nagyon pontos tényállást rögzített, ugyanakkor a bíró úr elmondása alapján előfordul a kiszolgáltatott helyzet nem megfelelő értékelése. „Például volt konkrétan olyan ügyünk, ahol intézetből szökött lányok maguk kezdték el, illetve folytattak prostitúciót. Egy ponton a vádlott közölte a lányokkal, hogy ezen a területen csak az ő engedélyével lehet prostitúciót folytatni, aminek az ára relatíve ebben a körben még egész méltányos volt - ha szabad ezt mondani -, mert csak a felét követelte bevételeknek. Az első- és másodfokú bíróság álláspontja szerint ezen eset nem minősül emberkereskedelemnek, mert elsődlegesen a fiatalkorú lányokban alakult ki ez a szándék, sőt maguk folytatták is ezt a tevékenységet már a vádlott nélkül is. Ezzel szemben a Kúria véleménye alapján 18 év alatti, intézetből szökött, semmiféle társadalmi vagy egyéb kapcsolattal nem rendelkező személynek legfeljebb arra lehet szándéka, hogy ilyen tevékenységet folytasson, de semmiképpen sem arra, hogy a terhelt javára folytassa ezt a tevékenységet, úgyhogy itt is megállapítottuk az emberkereskedelmet.”⁵⁴

Az OKRI főmunkatársa szerint jelentős eltérés van a bíróságok és az ügyészség állásfoglalása tekintetében a kiszolgáltatott helyzetek megítélésében. Sok bíróság nem minősíti kiszolgáltatottnak azt a gyermeket, aki gyermekotthonban vagy állami gondozásban nőtt fel, míg az ügyészség ebben nem ért egyet. A „kiszolgáltatott helyzet” fogalma az eljáró hatóságok hozzáállásán is múlik, és a gyakorlatban eltérő módon alkalmazzák.⁵⁵

⁵⁴ SOMOGYI Gábor: Mélyinterjú.

⁵⁵ WINDT Szandra: Mélyinterjú.

V.4. A kényszermunka büntetőeljárásjogi megközelítésben

A bíró úrral folytatott interjú kapcsán eljárásjogi problémaként vetődött fel, hogy miközben az élősdű bűncselekmények⁵⁶ járásbírói hatáskörbe tartoznak elsőfokon, az emberkereskedelem viszont törvényszéki hatáskör, ezért pl. azokban az ügyekben, ahol a kúria lépett fel a Legfőbb Ügyészség felülvizsgálati indítványára tekintettel, ott a Kúria nem tudott érdemi határozatot hozni, hiszen az, hogy az alsófokú bíróság nem emberkereskedelemnek minősítette azt, ami egyébként annak minősül, az azt is eredményezte, hogy a hatásköri szabályt sértettek meg. Ugyanis, ha emberkereskedelemnek minősítették volna, akkor törvényszékre kellett volna áttenni elsőfokon az ügyet. Most a rátában vizsgálják ezt a bíróságok és átteszik törvényszékre azt az ügyet, ahol felmerül és ahol az ügyészség esetleg nem vette észre, vagy más álláspontra helyezkedett, de fennáll az ilyen minősítésnek a lehetősége. A gyakorlatban vannak még kisebb eltérések, ahol pl. egy nem jól eltalált indok alapján nem minősítettek emberkereskedelemnek egy olyan cselekményt, ami egyébként az.⁵⁷

A Legfőbb Ügyészség az emberkereskedelem és kényszermunka áldozataival vonatkozásában külön iránymutatásban hívta fel valamennyi ügyész figyelmét arra, hogy az ezen bűncselekmények okán indult büntetőeljárásokban a különleges bánásmód alkalmazása szinte kivétel nélkül indokolt. Az iránymutatásban megfogalmazott elvárás az ügyészek a nyomozó hatóságok felé közvetítik, és kijelenthető, hogy ma már nincs olyan emberkereskedelem és kényszermunka miatt indult büntetőeljárás, ahol a különleges bánásmód alkalmazása – amennyiben az indokolt, és azt a sértett nem utasította vissza – ne kerülne alkalmazásra.⁵⁸ A különböző védelmi eszközök közül kiemelendő továbbá a sértett nevének, személyi adatainak zárt kezelése kérelmének lehetősége, valamint a sértett elkülönített helyszínen történő kihallgatása a vádlott távollétében. Kájel Edina bírónő kifejtette, hogy elengedhetetlen az áldozatvédelem, többek között a sértettek jellemző – az évekig tartó fogság során kialakult – félelemből kifolyólag.

A büntetéskiszabás során figyelembe veszik többek között, hogy az elkövető büntetett előéletű-e, milyen hosszú időn keresztül tartott az elkövetés, halmazat fennállt-e, történt-e bármilyen formában kárenyhítés, megbocsátott-e neki a sértett.⁵⁹

⁵⁶ A prostitúció alapvetően legálisan végezhető szexuális szolgáltatás, annak más személy általi kihasználása és ebből haszonszerzés az, amely kriminális cselekménynek számít. Ilyen „élősdű” jellegű bűncselekmény az üzletszerű kéjtelgés elősegítése, a kerítés és a kitartottság. Btk. 201. §-hoz fűzött indokolás.

⁵⁷ SOMOGYI Gábor: Mélyinterjú.

⁵⁸ DÁNOS Valér – SZABÓ Csaba: „Folyamatos fejlődés és tanulás szervezeti és egyéni szinten egyaránt” – interjú Prof. Dr. Polt Péter legfőbb ügyész úrral, 71.évf., 8.szám, 2023, 11.

⁵⁹ KÁJEL Edina: Mélyinterjú. Budapest, 2024.10.15.

„A személyi szabadság megsértésének minősített esetei és az emberkereskedelem kényszermunka alapesete miatt lefolytatott sikeres közvetítói eljárás legfeljebb a büntetés korlátlan enyhítésére okot adó körülmények lehetnek.”⁶⁰

Somogyi Gábor a prevencióval kapcsolatban kifejtette, hogy a büntetőjog mindig utólag reagál, hiszen nem lehet büntetőeljárást indítani valamilyen veszély miatt. A bíróságnak a határozataival kell úgy hatni, hogy azokat követően más meg se kísérelje az adott bűncselekmény elkövetését.

Az eljárásjogi megközelítés kapcsán kijelenthetjük, hogy a sértettek felkutatása és kihallgatása rendkívüli nehézségekkel jár. Továbbá a bíróságok nem egységesek a kiszolgáltatott helyzet megállapításában, amely jelentős problémákat vethet fel.

⁶⁰ MADAI Sándor – PÁPAI-TARR Ágnes: Tevékeny megbánás és közvetítói eljárás, mint az áldozati jogok hatékony érvényesítésének lehetséges eszköze, JURA, 2023/3., 45-59.

VI. Mélyinterjúk

VI.1.Mélyinterjú Windt Szendrával

Dolgozatom elkészítése során rendelkezésemre állt Windt Szandra, az Országos Kriminológiai Intézet tudományos főmunkatársa, főtanácsosa, aki a Bűnözéskutatási és Elemzési Osztály tagja, akinek a középpontba állított bűncselekmény főbb kutatási területei közé tartozik.

Azon lényeges kérdéssel kapcsolatban, hogy mennyire van köztudatban a bűncselekmény, válasza alapján elmondható, hogy mostanra már eléggé, hisz könyvek, filmek jelentek meg ezzel kapcsolatban, továbbá sokszor megjelenik a Baptista Szeretetszolgálat kiemelkedő személye: De Coll Ágnes a sajtóban. Arra a kérdésre, hogy hogyan kerül valaki kiszolgáltatott helyzetbe a következő választ adta: az élet hozza, bárhogya és bármelyikünk kerülhet olyan helyzetbe, hogy elveszíti a családtagjait, a hitele miatt a lakását, és az utcára kerül. Számtalan élethelyzetből adódhat, hogy valaki ilyen helyzetben találja magát. A háziszolgátság áldozatai gyakran olyan személyek, akik alacsony iskolázottsággal rendelkeznek és nem kaptak megfelelő családi támogatást. Sokuk számára nem volt biztosított a megfelelő nevelés vagy oktatás, és előfordulhat, hogy állami gondozásban nőttek fel. Ezen emberek könnyen manipulálhatók, mivel nem értik teljesen a helyzetüket, és gyakran a megélhetésük biztosítása érdekében képesek elfogadni az elkövetők ajánlatait, még akkor is, ha azok kényszerrel vagy fenyegetéssel járnak. Alkoholproblémák, szociális izoláció és az élet kilátástalansága miatt sokan nem érzékelik a kizsákmányolást, és elfogadják a látszólagos segítséget. Feltettem azt a kérdést is, hogy találkozott-e olyan jelentős eseménnyel munkája során, amely meghökkentő volt számára, amelyre a következőképpen felelt: „Előfordult, hogy egy áldozatból később elkövető lett. Egy emberkereskedelemmel kapcsolatos iratot átvizsgálva észrevettem, hogy egy korábban áldozatként feltűnt lány neve szerepelt, aki 14 évesen maga is emberkereskedelem áldozata volt. Ez egy rendkívül tragikus ügy volt, és lehetőségem volt személyesen is interjút készíteni vele. Az ő esete rávilágított arra, hogy az áldozatok nem kapják meg mindig a szükséges védelmet, amely nélkülözhetetlen annak érdekében, hogy a jövőben elkerüljük az ilyen hibákat.”

A leggyakoribb jelenlegi elkövetések közül a háziszolgaságot és a munkáltatói visszaéléseket említette az OKRI főmunkatársa. Bár még nem sok ügy zárult le, a nyomozások elkezdődtek ezen a területen. A nemzetközi gyakorlat szerint külön figyelmet érdemelnek a vendégmunkásokkal kapcsolatos esetek, ahol a munkáltatók munkajogi szabálytalanságokat követnek el, például alacsony bért, túlzott munkaidőt és munkaszüneti napok mellőzését alkalmaznak. Ezek az esetek könnyen átléphetnek a kényszermunka és emberkereskedelem határvonalán, ezért több nyomozás indult ezen a területen, és várható, hogy a figyelem kiéleződésével a számuk növekedni fog.

Lényegesnek tartottam megkérdezni, hogy mi volt a legnehezebb eset, amivel találkozott. „Kúriai döntés is született egy kényszermunka ügyben, BH is jelent meg⁶¹ (...) ekkor még a 192.§ szabályozta az emberkereskedelmet, a 193.§ pedig a kényszermunkát. Kényszermunka miatt ítélték el a családot. A feleség volt az elsőrendű vádlott, akinek a férje és apukája segített a kizsákmányolásban. Kényszermunka miatt megállapították a bűnösségüket, de az Ügyészség fellebbezett, így egészen a Kúriáig jutott az ügy. (...) Ez nagyon megrázó ügy volt, rengeteg áldozattal: bejártak hajléktalanszállókra, kórházokba, legfőképp a végtaghiányos, egyedülálló időseket próbálták meg összegyűjteni, akiket kivittek Ausztriába és Németországba templomok elé koldulni. Itt a sértetteket napi szinten, 10-12 órán keresztül, mindenféle időjárási körülmények között koldultatták, a bevételtől megfosztották őket, kényszermunkájuk következtében pedig többek maradandó sérülést is szenvedtek. Egy anya-lánya áldozat párosnak sikerült végül az egyik bécsi templom előtt a hátsó kijáraton megszökni, az osztrákoktól segítséget kérni a rendőrségen. Ennek köszönhetően menekültek meg és vehette kezdetét az ügy.”

A Kúria jelen ügy esetében mondta ki, hogy „emberkereskedelem – és nem kényszermunka – büntette valósul meg, ha a munkavégzésre kényszerítés kiszolgáltatott személy sérelmére, e helyzetének a kihasználásával, előny szerzése érdekében történik, és az elkövető kizsákmányolás céljából sértetteket toboroz, szállít és elszállásol.”⁶²

⁶¹ BH2020. 30.

⁶² Uo.

Feltettem azt a kérdést, hogy mit lehet tenni abban az esetben, ha az áldozat fél segítséget kérni. „Ez mindig nehéz szituáció. Ha az áldozat nem kér, vagy nem fogadja el a segítséget, gyakorlatilag lehetetlen változtatni a helyzetén. Mindemellett van egy pont, amikor a szituáció annyira elviselhetetlenné válik, hogy az áldozat már bármi áron menekülni próbál: ilyenkor is kulcsfontosságú, hogy minél szélesebb körben elérjük azt az üzenetet, hogy létezik kiút, és hogy az áldozatok tudják, hová fordulhatnak segítségért. Ezzel összefüggésben kiemelkedő szerepe van az áldozatok jogtudatosságának: fontos, hogy az áldozat tisztában legyen jogaival és lehetőségeivel, így például azzal, hogy segítségnyújtás esetén nem feltétlenül kell büntetőeljárást kezdeményezni. A segítség elérhető akkor is, ha nem történik feljelentés. Természetesen a védett szállások vezetői és a szakemberek számára is elengedhetetlen, hogy az elkövető ne folytathassa a bűncselekményt, ezért megemlítendő, a feljelentés kulcsfontosságú elem a helyzet végleges megszüntetésében.”

Windt Szandra véleménye szerint az alapítványok igyekeznek, de mégis fontos, hogy a támogatott személyek tisztában legyenek a jogaikkal. Az állami finanszírozású, de függetlenül működő alapítványok, mint a Lehetőség Családoknak 2005 és a Baptista Szeretetszolgálat, különböző áldozatokkal foglalkoznak, például férfiakkal, nőkkel és szexuális kizsákmányolás áldozataival. A Lehetőség Családoknak 2005 például védett szállásokat kínál, ahol a szociális munkások folyamatos támogatást nyújtanak, amíg az áldozat képes önálló életre. Az alapítványok emellett pénzügyi segítséget és jogi tanácsadást is biztosítanak az áldozatoknak. A kárenyhítés intézménye is fontos szerepet játszik, különösen a személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatai számára. A Névtelen Utak Alapítvány és az Üdvhadsereg nőket fogadnak, akik szexuális kizsákmányolás áldozatai, míg a Lehetőség Családoknak 2005 a legnagyobb munkacélú kizsákmányolás áldozatait segíti. A szálláshelyek biztosítása és az állami támogatás segít az áldozatoknak abban, hogy biztonságos környezetben kezdjenek új életet. Az Ótemplomi Szeretetszolgálat szintén fontos szereplő a hazai kényszermunka áldozatainak megsegítésében: különböző szociális szolgáltatásokat nyújt, beleértve az idősápolást, amely lehetővé teszi, hogy az áldozatok egészségügyi ellátáshoz és más szociális szolgáltatásokhoz jussanak.

Feltettem azt a kérdést, hogy milyen preventív lépéseket lehetne tenni, a következő választ adta: „Mint a legtöbb bűncselekmény esetén, jó társadalom és szociálpolitika, kevesebb alkoholprobléma, jobb egészségügyi háttér, egy jó oktatási rendszer, értelmező olvasás megtanítása, ne lehessen az adott személlyel aláírni olyan papírt, amit nem ért, nem tud elolvasni, tehát sokkal távolabbról kezdeni a prevenciót. Hatóság szempontjából egy strukturált, szervezeteken belüli, folyamatos, rendszeres képzés az, ami segítene.”⁶³

Az interjúhoz kapcsolódóan szeretném megállapítani azt, hogy a kényszermunkával kapcsolatosan gyakran nem beszélünk arról, hogy a jogalkalmazók munkáját számos nehézség terheli. A védett szállások vezetői és szociális dolgozók gyakran nehezményezik a jogalkalmazók hozzáállását, szemükben olykor áldozathibáztatónak tűnhetnek. Fontos azonban megérteni, hogy az áldozatok, akik alkoholproblémákkal, addikcióval vagy más nehézségekkel küzdenek, nem mindig tekintik magukat áldozatnak, és gyakran nem adják meg a szükséges információkat vagy nem egyértelműen fogalmazznak. A jogalkalmazóknak ezért rendkívül nehéz a munkájuk, hiszen ők is emberek, és nem mindig könnyű megérteni egy sértettet, aki nem látja a helyzetét. Az áldozatsegítő szakemberek számára is kihívást jelent az ilyen helyzetek kezelése, szükséges lehet az együttműködés hiszen sok esetben a sértettek és a szakemberek között már kialakult egy bizalmi viszony, amely az eljárás során segítségül szolgálhat, hogy van olyan személy, aki támogatja.

⁶³ WINDT Szandra: Mélyinterjú.

VI.2. Mélyinterjú Oncsik Jánossal

Szarvason zajló helyzet felmérése a kényszermunka tekintetében

Ahogy korábban említettem, Magyarországon a bűncselekményt tekintve elengedhetetlenül fontos kiemelni egy várost: Szarvast. A tizenötezer fős városban a bűncselekmény nem újkeletű, sőt sajnálatos módon már-már társadalmilag elfogadott a jelenség. Néhány éve arról híresült el a település, hogy kiderült, akár 100-150 modern rabszolgát is tarthatnak a helyiek. Az Ótemplomi Szeretetszolgálat munkatársai már több, mint 10 éve nyújtanak segítséget az áldozatoknak, rendszeres mentéseket szerveznek kijuttatásuk céljából. A szeretetszolgálat szakemberei szerint korábban csak a város körüli tanyákon volt jellemző a bűncselekmény, azonban 2011 után a belvárosi házakban is jellemző lett ez a jelenség. Oncsik János, az Ótemplomi Szeretetszolgálat munkatársa elkötelezetten védelmezi, rendszeresen szabadítja fel a sértetteket. Létezik egy krízisház, ahol a kiszabadított sértettek átmenetileg lakhatnak.

2024. november 5-én Szarvasra látogattam, hogy felmérjem a település kényszermunka helyzetét. Az Ótemplomi Szeretetszolgálat munkatársai, akik az ország legnagyobb evangélikus fenntartású segélyszervezetének tagjai, tájékoztattak az alapítvány tevékenységéről és a háziszolgaság jelenségéről.

A háziszolgaság jelenségével kapcsolatban Oncsik János kifejtette, hogy mindig is jelen volt az alföldi településeken olyan személy, aki a tanyákon élt, állatgondozásban segített. Nomád életmód volt jellemző, amely folyamatos jelenlétet igényelt, hajnali munkavégzést is megkívánt. Ebben a régióban megszűntek a segélyezési rendszerek, alternatív jövedelemforrásra volt szükség olyan embereknek, akiknek ez a megélhetését szolgálta. Az elkövetők ezzel párhuzamosan ráéreztek arra, hogy mi az a szürke zóna, ami még nagyon nehezen megfogható, büntethető és bizonyítható. Ők lettek a „csicskázatók”. Egyszerű pénzhez jutási lehetőségeken gondolkodtak, „kölsönösen hasznos alapon”. Az elkövetők olyan személyeket céloztak meg, akik munkavégzésre nem voltak alkalmasak, például szenvedélybetegséggel küzdöttek. Olyan helyzeteket alakítottak ki, amelyek mindkét fél számára előnyösek voltak, és ahogy a társadalmi problémák felhalmozódtak, a helyzetek egyre erőszakosabbá váltak. Ezek jellemzően megegyezésen alapuló, bejelentés nélküli megállapodások voltak. A legtöbb áldozatnak nem volt családja, és nem láttak más munkalehetőséget, míg az elkövetők számára az állattartás és a tanya rendben tartása biztosította az előnyt. Ez a jelenség egyre inkább felerősödött, és a helyzetek gyakran súlyosbodtak.

Egyre több esetben alakult ki, hogy a viszony már nem kölcsönösen hasznos megállapodás volt, hanem bántalmazó jellegű, hierarchikus, alá-fölérendeltségen alapult. Az áldozatok teljesen kiszolgáltatottak voltak, mivel lakhatásuk, munkájuk és megélhetésük a tartóktól függött. A célcsoport leginkább idősebb férfiak, de nőket is keresnek, gyakran online hirdetések, társskereső oldalakon vagy közösségi médián keresztül. A családok tudatosan célozzák meg ezeket az embereket, akik biztos jövedelemmel rendelkeznek. A tanyavilágban elterjedt rabszolgaság később városi környezetben háziszolgaság formájában jelent meg. Az áldozatokat gyakran arra kényszerítették, hogy albérletet fizessenek, miközben „a család részeként kezelték őket”, de jellemzően melléképületekben laktak kritikus körülmények között. Sokan közülük kőművesek, gázszerelők, házfelújítók voltak. A bűncselekmények áldozatai között mérnök, tanár, ügyvéd és lelkész is szerepelt, akik az intézmény ellátottjaiként kerültek kapcsolatba a rendszerrel.

Oncsik János tapasztalatai alátámasztották: sokan nem ismerik fel a szomorú ténytet, hogy bűncselekmény áldozatai. A társfüggőség és az elszigetelődés különösen jellemző magányos, idősödő, egyedülálló férfiakra, akik elvesztették párjukat, gyermekeik messze élnek, és nincs szociális támogatottságuk. Az elkövetők úgy alakítják a kapcsolatot, hogy az áldozatok elhiggyék, ők fontosak és szeretve vannak, még akkor is, ha látják, hogy kihasználják őket. Az áldozatok gyakran más településre, például Szarvasra kerülnek, ahol el vannak szigetelve korábbi lakóhelyüktől esetleg rokonaiktól, és a kizsákmányolóikkal alakítanak ki kapcsolatot. Az ilyen helyzetekben az áldozatok azt érzik, hogy végre valahova tartoznak, amit egy szociális intézmény nem mindig tud biztosítani. Azért nem kérnek segítséget, mert magányosak és ha kiszakítják őket ebből a környezetből elmúlik az az érzés, hogy tartoznak valahova. Ezen felül, nincs kitől segítséget kérniük. Sok férfi szégyelli a helyzetét, azt, hogy átverték, tagadásban van, magának sem akarja beismerni, valamint jelen van a félelem is. Felmerül bennük, hogy hova mennének - hiszen elhitették velük, hogy senkit nem érdekelnek - hova fogják elvinni őket. A szociális otthonok esetleges lehetőséget nyújtanak, azonban tartanak a szabályozottságtól, a korlátozástól, attól, hogy esetlegesen beleszólnak a pénzkezelésükbe, vagy abba, hogy fogyaszthatnak-e alkoholt vagy sem. Sok esetben egy idő után már annyira tarthatatlan a helyzet, hogy mégis megpróbálnak onnan eljönni, e töréspont eljövételének időpontja azonban változóan alakul: van, akinél már 3 hónap, van, akinél 13 év rabszolgaság után következik csak be.

Szarvason az evangélikus egyház és az intézmény szoros kapcsolatban áll és az esperes, mint fenntartó és intézményvezető, kiemelten érzékeny a társadalmi problémákra. 2011-ben jótékonyági programot indított, amely során ételosztásokat szerveztek a városban. A program célja az volt, hogy olyan embereket érjenek el, akik nem vesznek igénybe szociális ellátást, de nyitottak voltak az ételosztásra. Az ilyen programok gyakran a problémáknak csak a felszínét tárják fel, de lehetőséget adnak a mélyebb támogatásra.

Oncsik János szerint Szarvason a probléma nem nagyobb, mint máshol, csupán van egy olyan intézmény, amely fókuszál rá és felhívja a figyelmet. Hasonló esetek előfordulnak más területeken is, például Budapesten és Dunántúlon is, ahol csicskatartás tapasztalható. Szarvas esetében a tanya- és mezőgazdasági jelleg sajátosságokat adhat, azonban a rabszolgaság máshol is jelen van, és az áldozatokat gyakran messziről szállítják. Hangsúlyozandó, hogy ez nemcsak a társadalom peremén élők problémája: meg kell értetni, bárki hozzátartozója veszélyben lehet, ha éppen távol él a családtól. Azért is olyan jelentős a téma, mert fontos, hogy a sértettek tudatosítsák magukban, hogy áldozattá váltak, illetve mindenki más is tisztában legyen az intő jelekkel. Ha már hallottak hasonló történeteket, könnyebben tudnak nemet mondani egy megkeresésre. Az egyén személyiségét motiválni és fejleszteni kell, de egy hosszú ideje kizsákmányolt személy esetében ez rendkívül nehéz feladat. Az idősek védelme és támogatása is alapvető fontosságú. Oncsik János szerint a prevenció terén az egészségfejlesztést és a nemzeti mentálhigiénés stratégiát kellene hangsúlyozni. A szenvedélybetegek „könnyebb” áldozatok, mivel függőségük táplálható, és gyakran állandó ittas állapotban tartják őket, így könnyebben manipulálhatók. A társfüggőség is egy formája a szenvedélybetegségnek, nem mindig kémiai anyagról van szó, hanem viselkedési addikcióról. Az elkövetők általában alacsony intellektusú és jövedelemmel nem rendelkező személyek, akik a kizsákmányolás révén javítanak életkörülményeiken.

A kapcsolati erőszakhoz hasonlóan itt is hierarchikus viszonyok állnak fenn. Előfordul, hogy az elkövetők ráveszik az áldozatokat hitelfelvételre, amelyet életük hátralévő részében folyamatosan levonnak nyugdíjukból.

A rendőrségnek nehéz dolga van, mert számtalanszor kimennek az áldozatokhoz, akik azt nyilatkozzák, hogy önszántukból vannak ott. Előfordult olyan eset is, hogy kimentettek egy áldozatot, kapott szállást, megfelelő ellátást, majd visszament az elkövetőkhöz. Az áldozatok az esetek jelentős részében nem kívánnak feljelentést tenni, annak ellenére, hogy a szeretetszolgálat munkatársai kifejezetten szorgalmaznak. Ami a társadalmi elfogadottságot illeti, mindenki tisztában van a szarvasi háziszolgassággal kapcsolatos helyzettel, ismerik az elkövetőket.⁶⁴

A rendőrség intenzívebb fellépése egy ilyen mértékben bűnözéssel fertőzött területen kihat a lehetséges áldozatok magatartására a potenciális célcsoportokban, végeredményben pedig a bűnözés alakulására. A különösen veszélyes helyszíneken alkalmazott intenzívebb rendőri fellépést a kriminológiai szakirodalom lehetséges rendőri stratégiaként tartja számon.⁶⁵

A Szarvason élő emberek a kényszermunka „központjának” nevezik a települést, tisztában vannak vele, hogy hol élnek az elkövetők, személyesen ismerik őket. Meglepődve tapasztaltam, hogy ez a jelenség olyannyira elfogadott a településen, hogy a szarvasi gyermekek azzal kérkednek, hogy egy háziszolga viszi reggelente az iskolatáskájukat. Felmerül bennem a kérdés, hogy ha ezek a gyerekek így szocializálódnak, milyen hatással lesz bűnelkövetés tekintetében rájuk ez a jövőre nézve, továbbá, hogy hogy lehet ez a környékbeliek számára bármilyen szempontból elfogadott, miközben emberi életet dehumanizálásáról van szó. Úgy gondolom, a 21. században tűrhetetlen e jelenség, a tömegesen kezeletlenül maradt problémák pedig életek tragédiájában öltenek testet.

⁶⁴ ONCSIK János: Mélyinterjú. Szarvas, 2024.11.05.

⁶⁵ ELEK Balázs: Játékelmélet és büntetőeljárás, MJ, 2019/7-8., 399-407.

VI.3.Mélyinterjú áldozatokkal

Az első áldozat több, mint 10 éve van az Ótemplomi Szeretetszolgálatnál, ő volt az első beköltöző. A 67 éves férfi villanyszerelő szakmával rendelkezik. Adósságok és a felesége halála miatt tizenegy napra az utcára került Hódmezővásárhelyen, alkoholproblémákkal küzdött. Másfélhét hajléktalanság után az utcán megállt mellette egy autó és azt kérdezték tőle, hogy hajlandó-e velük elmenni Szarvasra. Kért néhány perc gondolkodási időt és úgy döntött, hogy tulajdonképpen igen. 3 és fél évig élt háziszolgaaként egy hatgyermekes családban. Az első perctől kezdve tudta amikor szembesült a helyzettel, hogy rossz döntést hozott, de ekkor már nem volt visszaút. Az elkövetőknek tanyája és lovaik voltak, az ezzel kapcsolatos feladatokat kellett ellátnia. Ezen kívül a gyermekeket elkísérte reggel az iskolába, péksüteményt vásárolt nekik, majd hazament és a háztartást vezette. Egy istállószerű helyen kellett élnie, ahol patkányok voltak. Ételet, valamint lehetőséget a tisztálkodásra nem kapott, elmondása szerint rosszminőségű felhígított bort fogyaszthatott és nem pihenhetett. „Beengedtek a fürdőszobába, de csak takarítani.” Folyamatosan bántalmazták verbálisan és fizikailag, elvették a bankkártyáját. „El tudtam menni egy normális munkahelyre, de amikor hazaértem és megcsörrent a zsebemben az apró nagyon megvertek és elvették azt a kis aprópénzt is tőlem. Előfordult, hogy söprőnyéllel vertek meg.” - emlékezett vissza az áldozat. Végül az esperesnek köszönhetően jutott el a szeretetszolgálatához. Elmondása szerint a mai napig megszólítják, hogy térjen vissza hozzájuk, manipulálni próbálják, hogy egy lelkitársat nyújtanak neki, ha visszamegy. Elmondása szerint: „Ha meglátjuk egymást az utcán, azt kérik, hogy csak pár percre menjek be hozzájuk.” - felelte az áldozat. Azt tanácsolná a hasonló helyzetben lévő embereknek, hogy ha kapnak segítséget azt fogadják el, ha kimenekítették, ne térjen vissza. A férfi azóta felvette a kapcsolatot a fiával, aki korábban elfordult tőle édesapja alkoholizmusa miatt. Az áldozat jelenleg is fél az elkövetőktől.⁶⁶

A következő mélyinterjút egy vidéki településen készítettem a Baptista Szeretetszolgálat segítségével.⁶⁷ Az áldozat egy 47 éves férfi, aki kertész szakmával rendelkezik. Az édesapját nem ismeri, édesanyjával, nevelőapjával és két öccsével élt egy háztartásban. A nevelőapja alkoholista volt és rendszeresen bántalmazta mindannyiukat. Ezt megelégedve tizenhat évesen önként ment el intézetbe, de olykor hazalátogatott. Egyik alkalommal hazalátogatáskor az édesanyját felakasztva találta, aki 38 évesen hunyt el. Katonai szolgálatát követően kertészeti munkát végzett Miskolcon. Ekkoriban kérte fel az egyik barátja,

⁶⁶ ÁLDOZAT: Mélyinterjú. Szarvas, 2024.11.05.

⁶⁷ A mélyinterjú helyszíne nem nyilvános adat, egy védett szálláshelyen készült, amely nem feltüntethető.

hogy költözzön hozzá, végezzen kertkörüli munkákat, cserébe jó fizetést kínált. 12 évig élt háziszolgaságban. Erdőben kellett dolgoznia, fakitermeléssel kapcsolatos, illetve házkörüli munkát is kellett végeznie. Eleinte némi pénzhez jutott munkájáért cserében, rövid idő elteltével azonban semmit nem kapott az embertelen bánásmódon kívül. „Volt amikor nem aludtam, nem engedték.” - emlékezett vissza az áldozat. Arra kényszerítették, hogy drogot áruljon az utcán. Rá akarták venni, hogy próbálja ki a drogfogyasztást, hogy ráterelődjön a gyanú. Megpróbált megszökni, de lekéste a buszt, az elkövető pedig rátalált és bántalmazta, a sértett összes fogát kiverte. „Egyik alkalommal mikor drogot árultam a rendőrök rajtaütöttek és jelentették az esetet. Tettem feljelentést, volt tárgyalás, de külön-külön hallgattak ki, mert tartottam az elkövetőktől. A rendőrök felajánlották, hogy védett szálláshelyre szállítanak és azóta élek itt.” A hatóságok bánásmódjával és végzett munkájával abszolút elégedett, mindenben együttműködőek voltak. „A védett szállásra iratok nélkül érkeztem, mindenemet elvették, kiderült, hogy két autó is van a nevemen, amiről nem tudtam. Nincs is jogosítványom.” - fogalmazta meg az áldozat A Baptista Szeretetszolgálat rengeteg segítséget nyújt az áldozatnak, jelenleg közmunkán dolgozik, úgy érzi, hogy jóirányba tart az élete, lassacskán sikerül feldolgoznia, de még csak négy hónap telt el.⁶⁸

A két mélyinterjúban közös, hogy kiszolgáltatott helyzetben lévő személyeket választottak ki az elkövetők, akik megterhelő családi háttérrel rendelkeznek. Mindketten megpróbáltak elszökni, amely bántalmazást vont maga után. Mindkét áldozat embertelen körülmények között élt a háziszolgaság ideje alatt és nem volt kihez fordulniuk segítségért. Az egyik áldozat egy idegentől kapta a felhívást, míg a másik esetben egy hozzá közelálló barátja tette ki annak a szenvedésnek, amit át kellett élnie.

⁶⁸ ÁLDOZAT: Mélyinterjú. 2024.11.08.

VII. De lege ferenda javaslatok

Álláspontom szerint, célszerű lenne kiegészíteni a 192.§ (6) bekezdést a következő c) ponttal: „*halált okozva követik el*”. Így a (6) bekezdést a következőképpen szabályoznám:

(6) A büntetés a (2) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, a (4) bekezdésben meghatározott bűncselekmény esetén öt évtől húsz évig vagy életfogytig terjedő szabadságvesztés, ha azt

a) tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére, vagy

b) életveszélyt vagy különösen súlyos hátrányt okozva

c) halált okozva követik el.

A (6) bekezdés c) pont azon esetekre vonatkozna, amelyekben a kényszerszolgálatot magát szándékosan követték el, de a halál beálltára, mint eredményre csak az elkövető gondatlansága terjed ki, így ez egy preterintentionális bűncselekmény.

Az összefoglalt bűncselekmény esetében – ellentétben az összetett bűncselekménnyel – nem követelmény az alkotórészek közötti szoros kapcsolat. A törvényi egység létrehozását nem a gyakoriság indokolja, hanem az, hogy a jogalkotó a halmazati büntetékiszabást kevésnek értékeli, ezért súlyosabb büntetés kiszabásának a lehetőségét határozza meg a bíróságok számára.⁶⁹ Ezen követelmény jelen esetben maximálisan teljesül, hiszen az emberölés alapesete tekintetében nincs mód az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabására, míg az általam felvázolt szabályozás esetében van.

Az előzőhöz kapcsolódóan egy új bekezdéssel is kiegészíteném a tényállást, így a (7) bekezdés a következő lenne:

(7) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberkereskedelem és kényszerszolgálat szándékos emberölést is megvalósít.

Mivel ezen szabályozással is egy új minősített esetet létesítenék, így szükséges volna a rendelkezések átszámozására a (7) bekezdéstől, amely jelenleg az előkészület pönalizálását tartalmazza. A logikus felépítés érdekében, hogy a minősített esetek egymást kövessék, az előkészület a (8) bekezdésbe kerülne át, ahogyan a többi rendelkezés is ennek megfelelően rendeződne át.

⁶⁹ AMBRUS István: Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, 2014. 162-163.

Ezen konstrukció a Btk.-ban máshol is megtalálható.⁷⁰ A legkézenfekvőbb példa erre az emberrablás, amely ugyancsak a XVIII. Fejezetben, Az emberi szabadság elleni bűncselekmények között helyezkedik el. Így az emberrablás rendelkezéseinek megfelelően a kényszermunka esetében is, az általam ismertetett szabályozás alapján a (6) bekezdés c) pont esetében vegyes bűnösség állna fenn, vagyis a kényszermunkára az elkövető szándékossága, míg a halál beálltára a gondatlansága terjedhetne ki. Ezzel ellentétben a (7) bekezdés esetében az emberölést az elkövető szándékosan valósítja meg, így a minősített eset eredménye tekintetében is legalább az eshetőleges szándéknak kell megjelennie a tudati oldalon.

Az emberrablás vonatkozásában⁷¹ ezen minősített eset kapcsán a jogalkotó által a Btk. Indoklásában megfogalmazott követelményt a kényszermunkára vonatkozó különbségek figyelembevételével, de alkalmazhatónak tartom, ezért az általam kodifikált rendelkezés indoklásához többek között a következő mondatot is fűzném: *E minősített eset csak akkor állapítható meg, ha a munkavégzéssel, munka jellegű tevékenység végzésével, egyéb szolgáltatás, vagy jogellenes cselekmény folytatásával összefüggésben következik be a sértett halála.*

A halmazati kérdések kapcsán szükséges még megemlíteni, hogy az általam bevezetni kívánt szabályozás esetében a kényszermunka az emberöléssel halmazatban nem állhat. Így a Btk. Nagykomentárban az emberrablás kapcsán megfogalmazott gondolatokat szintén helytállónak tartanám a kényszermunka vonatkozásában is: *„A halál okozásával kapcsolatos mindkét minősített eset összefoglalt bűncselekmény, ezért az emberölés különböző alakzataival vagy a halált okozó testi sértéssel halmazatban megállapításuk kizárt (természetesen a passzív alany azonossága esetén).”*⁷²

⁷⁰ Lásd még eljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak minősített esete (Btk. 445. § (5) bekezdés a) pont).

⁷¹ Btk. 190. §-hoz fűzött indoklása: „Ezen minősített eset megállapíthatóságának a feltétele, hogy a személyi szabadság megsértésére és a sértett halálának az ezzel okozati összefüggésben történő bekövetkezésére nézve az elkövető szándékos bűnössége megállapítható legyen.”

⁷² KARSAI Krisztina: Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer Kiadó. Budapest, 2020, XVIII. FEJEZET.

VIII. Záró gondolatok

Dolgozatom során induktív kutatási módszert alkalmaztam, azaz a konkrét megfigyelésekből a következő általánosításokat vontam le: kiszolgáltatott helyzetben lévő áldozatokat választanak ki az elkövetők és jellemzően hamis ígéreteket tesznek, így veszik rá a kiválasztott személyeket, hogy igent mondjanak a felkérésre. Az elkövetők jellemzően a sértettek által ismeretlen helyszínre szállítják őket, ezzel elérve azt a célt, hogy nem igazán tudnak senkihez segítségért fordulni. Az ott tartózkodás során alapvető jogokat sértő, méltatlan körülmények között erőszakot alkalmazva ellehetetlenítik a menekülést. Előfordul, hogy a bűncselekményt követően tíz év elteltével is félelemben élnek ezek az áldozatok, akik sokszor nem kívánnak szembesülni ismételten az elkövetőkkel, ezért nem tesznek feljelentést. Tartózkodnak feleleveníteni az átélt szenvedést, így azonban az elkövetők újabb és újabb jelölteket tudnak munkára kényszeríteni, kizsákmányolni, súlyosan dehumanizálva áldozataikat. Hazánk tekintetében Szarvas kiemelkedően jelentős a deliktum szempontjából, az ottéló emberek a kényszermunka „központjának” nevezik a települést, tisztában vannak vele, hogy hol élnek az elkövetők, személyesen ismerik őket.

A kutatás kezdetén két hipotézist állítottam. Az imént kifejtettekkel összefüggésben az elsőt a következőképpen határoztam meg: *„Feltételezem, hogy a kényszermunka bűncselekményének megvalósítása az esetek nagy többségében a sértett sanyargatásával történik.”* A hipotézist munkám során bírósági ítéletekkel, illetve egy olyan személlyel készített interjú alapján igyekeztem alátámasztani, aki napi szinten foglalkozik az adott bűncselekménnyel.

Fontos leszögezni, hogy ez az elkövetési mód akkor állapítható meg, ha embertelen megalázó, fizikai és/vagy pszichikai kínzással valósul meg. Idetartozik a sértett élelmiszertől, ivóvíztől, gyógyszereitől megfosztása, az időjárásnak nem megfelelő ruházatban tartás, a sértettben halálfélelem, életveszély érzetének keltése, ostor, bilincs vagy más kényszerítő eszköz, vagy akár gyógyszer, kábítószer használata.⁷³

⁷³ NAGY Zoltán: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): Magyar Büntetőjog; Különös rész. Osiris, Budapest, 2014, 111–126.

Ötven bírósági ítéletet elemeztem, ezeket pedig két szempont alapján választottam ki: azon bíróságok, ahol köztudottan gyakori a kényszermunka bűncselekményének elkövetése, illetőleg a nagyobb bíróságok ítéletei alapján. Igyekeztem az elmúlt évek eredményeit figyelembe venni, és 2022 és 2024 között született döntéseket szemlélni. A következő bíróságok határozatait elemeztem: a Kúriáét, törvényszékek közül a Fővárosit, Budapest Környékit, Gyulait, Székesfehérvárit és Nyíregyházit, ítéltáblák közül a Debrecenit, Győrit, Pécsit, és Szegedit. Az ítéletekben talált sanyargatások körében kiemelendők voltak a sértett prostitúciós tevékenységre kényszerítése, illetve súlyos bántalmazása, amely során a vádlott testszerte ütötte az áldozatot kézzel vagy valamilyen eszközzel. Előfordult, hogy a sértettet leköpték, fürdésmegvonással sanyargatták, illetve sorozatos testi-lelki bántalmazásokat alkalmaztak.

Az ötven ítélet feldolgozását követően a következő eredmény született: harminckilenc esetben nem, míg tizenegy esetben a sértett sanyargatásával követték el a bűncselekményt. Meglepő módon a sértettek kiszolgáltatott helyzete ellenére az ítéletek nem igazolták, hogy jellemzően az áldozatok sanyargatásával követik el a bűncselekményt. Mindezek ellenére ezen álláspontot nem lehet teljes mértékben elvetni, mert gyakran előfordul, hogy az elkövetők ellen nem indul eljárás, illetve sajnos nem minden ítélethez van hozzáférhetőség. Windt Szandra, Az Országos Kriminológiai Intézet főmunkatársa arra a kérdésre, hogy milyen gyakran követik a bűncselekményt a sértettek sanyargatásával úgy felelt, hogy előfordul a sanyargatás, de nem minden esetben. „Fontos leszögezni, hogy mit értünk pontosan a sanyargatás alatt, hiszen a lélektani és a fizikai körülményekre összpontosító megközelítés eltérő eredményekre vezethet: fontos lefektetni, hogy azt értjük-e sanyargatás alatt, ha nincs víz a helyen, ahol laknia kell, vagy az is, ha rendszeresen lekezelően beszélnek vele, és folyamatosan leépítik az önbizalmát.” Windt Szandra szerint értelemszerűen kimeríti e fogalmat, ha az áldozat nem kap elegendő ételt, illetve nem biztosított számára az alapvető higiéniai szükségletei kielégítése – amely a házkörüli szolgátság esetében igen gyakori-, de már az is, amikor lelki bántalmazásnak van kitéve, így ha minden nap elmondják, hogy az áldozat semmire sem jó, majd mégis munkára kényszerítik. Az, hogy ezt sikerül-e bizonyítani a bíróságon egészen más kérdés.⁷⁴

⁷⁴ WINDT Szandra: Mélyinterjú.

Annak gyakorlati megállapítása, hogy az esetek mekkora részében történik sanyargatás összetett kérdés: a bírósági ítéletek alapján kijelenthető, hogy nem jelentős mértékben kerül sor ennek megállapítására, ettől függetlenül az áldozatok lehet, hogy úgy érezték, hogy sanyargatták őket és egy laikus számára is abszolút annak minősülne. Az eltérő bírói gyakorlaton túl gyakran a sanyargatás bizonyítási nehézségei, a konkrét elkövetési magatartás nem jogi definícióba illeszkedő megvalósítása gátat szabnak a valós számadatok felmérésének.

A második hipotézisemet arra alapozva állítottam fel, hogy a sértettek gyakran nem mérlik fel, hogy bűncselekmény áldozatai. Álláspontom szerint, mivel van hol aludniuk a sértetteknek és valamennyi ételt is kapnak, ezért azt gondolhatják, hogy bár munkára vannak kényszerítve, mégsem valósult meg velük szemben bűncselekmény, hiszen a szállás és az étel ellenszolgáltatásként nyilvánul meg. Ebből kifolyólag a második hipotézisem a következő: *„Feltételezem, hogy a kényszerszermunka sértettjeiben - a bűncselekmény elkövetésének időpontjában - nem mindig tudatosul a tény, hogy deliktum áldozatai.”* Ezt háromféleképpen kívánom alátámasztani: egy áldozat, egy kriminológus és egy bírói vélemény alapján. Az egyik általam készített mélyinterjú során az áldozat kijelentette, hogy hosszú ideig nem ismerte fel, hogy bűncselekményt valósítanak meg a sérelmére. Windt Szandra a következőképpen nyilatkozott: „előfordulhat, hogy nem tudja, hogy a jelenség már átlépett egy olyan lélektani határt, amely már bűncselekmény kategória. Nagyon sok esetben, ha csak a háziszolgaságról beszélünk, illetve a munkacélú kizsákmányolás áldozatai is jellemzően férfiak, anyagi problémáik vannak. Számos esetben az áldozat hajléktalan, tehát hozzászókkott ahhoz, hogy a társadalom peremén élve úgy bánnak vele, ahogy. Úgy gondolják, ha valaki egy kis munkáért cserében ételt és szállást ajánl még mindig jobb, mint az utcán, illetve egy hamis hovatartozás érzést is kelthet, ezek fényében pedig inkább eltekintenek az embertelen körülményektől, rossz higiéniai lehetőségektől, a nem megfelelő mennyiségű és minőségű ételtől, az anyagi kizsákmányolástól és személyes iratoktól való megfosztástól. Mindebből kifolyólag nagyon nehéz megértetni a sértettel, hogy bűncselekmény történt, illetve a sérelmükre megvalósítottak által az elkövetők előnyhöz jutottak.”⁷⁵

„A bűnre való hajlandóság az ember sajátja.”⁷⁶ Kájel Edina bírónő szintén megerősített ebben, azzal indokolva, hogy az elkövetők pszichésen befolyásolják áldozataikat, felépített fokozatosságot alkalmazva magukhoz édesgetik a sértetteket. Szélsőséges esetben, így a prostituáltaknál is jellemző, hogy az elkövető együtt is él a sértettel, érzelmileg kötődik hozzá az áldozat. A tettesek manipulációt alkalmaznak, azt mondják: „ha igazán szeretsz, megteszed”.

⁷⁵ WINDT Szandra: Mélyinterjú.

⁷⁶ GÁL István László: Új magyar Büntető Törvénykönyv és a gazdasági válság elleni küzdelem, BSZ, 2012/1.,14.

Egy másik eset lehet, ha az áldozat alkohol- vagy drogfüggő, különböző szerekekkel bírják rá a munkavégzésre – amelyekhez végső soron csak bántalmazóikon keresztül tudnak hozzáférni -, és hatásukra a sértett elveszítheti a személyiségét, valamint fizikai tünetekkel is járhat.⁷⁷ Ez a hipotézis abszolút elfogadható: mind a mélyinterjúk által szerzett saját, mind a szakemberek megfigyelései is ezt támasztják alá.

A 2020-as törvénymódosítás alapján véleményem szerint kijelenthető, hogy az azóta ugrásszerűen megnövekedett esetek száma nem a bűncselekmény egyre gyakoribb megvalósulására, sokkal inkább arra utal, hogy egyre több esetet derítenek fel.

Hangsúlyoznám továbbá a nemzetközi egyezmények betartását, teljesítésük folyamatos és rendszeres ellenőrzését, szorgalmaznám az oktatásfejlesztést. Kiemelkedő preventív szerepe lehet a tudományos társadalomnak is a jelenséggel való fellépéssel szemben, azonban ahhoz, hogy valódi változást érvényesítsünk, szükség volna egy összetársadalmi edukációs érzékenyítő programra. Ki szeretném emelni, hogy ahhoz, hogy manifesztálódjon a bűnmegelőzés, a rendőröknek folyamatos továbbképzéseken kellene részt venni, hogy minél több esetet sikerüljön feltárni. Úgy gondolom, hogy a rendőrségnek aktívabban kellene fellépni a bűncselekménnyel szemben, kritikus helyzetekben akár rajtaütésszerűen, a büntetőeljárás jogszabályait figyelembe véve kivizsgálni az eseteket.

Hivatalos weboldalukon számtalan cikk, tájékoztatás, bejegyzés található, ahol hasznos lenne közzétenni a témával kapcsolatos figyelemfelhívásokat. Meg kell jegyezni, hogy a legelterjedtebb közösségi média felületeken szintén aktív a rendőrség, ahol az adott bűncselekménnyel kapcsolatban különböző tartalomgyártással számtalan emberhez eljuthat a jelenség, ezáltal már alacsonyabb korban is elkezdődik a tájékoztatás, illetőleg minden generáció számára elérhetővé válik.

Véleményem szerint a jogszabályoknak világosan és érthetően megfogalmazva kellene biztosítani az áldozatok számára a védelmet. Elengedhetetlenül fontos, hogy a sértettek tisztában legyenek jogaikkal, hiszen az esetek többségében nem rendelkeznek ezen ismeretekkel.

⁷⁷ KÁJEL Edina: Mélyinterjú.

Irk Ferenc kiválóan rámutatott Az elfogadhatatlan termelési kockázatokról és következményeiről című munkájában azon lényeges tényre, hogy az elmúlt száz évben a különböző kockázatok csoportja korántsem csökkent, sőt a társadalmi-gazdasági változások következtében újabbak keletkeztek. Az általa vázolt jövőképek a következőképp festenek: az egyik a pesszimista jövőkép, amely szerint „a jelenlegi gazdasági rendszer fenntarthatatlan, mert szoros összefüggés áll fenn a modern kori rabszolgamunka és visszafordíthatatlanság határához érkezett környezetpusztítás között”, a másik pedig az optimista jövőkép, amelynek megvalósulása azt feltételezi, hogy a kapitalista termelési módban, a termeléstől a hulladékgazdálkodásig tartó folyamatban gyors és gyökeres változás következhet be, amely a méltányos profit elvén alapuló gazdálkodást állítja középpontba.⁷⁸

Hiszem, hogy a nemzetközi egyezményeknek és a hazai szabályozásnak köszönhetően a kényszermunka belátható időn belül felszámolásra kerül. Bízom abban, hogy az áldozatok az alapítványok segítségével megkapják azt a szubvenciót, amely regenerálódásukhoz szükséges. Ejtsünk minél több szót a témában, hogy a társadalom minél szélesebb rétegei felismerjék a problémát, ezzel megakadályozva nehéz helyzetek kialakítását. Ne hagyjuk figyelmen kívül azon embereket, akik áldozatai a modern rabszolgaságnak.

⁷⁸ VOKÓ György: Az elfogadhatatlan termelési kockázatokról és következményeiről. In: Kriminológiai Tanulmányok 57. OKRI, Budapest, 2020, 246-264.

IX. Forrás-és irodalomjegyzék

Szakirodalom:

1. Ambrus István: Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, 2014.
2. Bartkó Róbert – Szomora Zsolt: A XXI. század kriminalizációs hatásainak normatív értékelése a hazai Btk. különös részi rendszerében, JÁP, 2023/2.
3. Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós szerkesztők: Kriminológia. Budapest, Wolters Kluwer Kft., 2016, 20. fejezet
4. Czine Ágnes: Az új Btk. és a kapcsolódó jogforrások, bírósági iránymutatások. Második, aktualizált kiadás. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2016
5. Dános Valér – Szabó Csaba: „Folyamatos fejlődés és tanulás szervezeti és egyéni szinten egyaránt” – interjú Prof. Dr. Polt Péter legfőbb ügyész úrral, 71.évf., 8.szám, 2023.
6. Dávid Lilla: Gondolatok a kényszermunka szabályozásáról egy tíz évig tartó kizsákmányoló kötelék kapcsán. In: Koltay András; Geller Balázs (szerk.) Jó kormányzás és büntetőjog: Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára Budapest, Magyarország: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022.
7. Dávid Lilla: A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalkorúak bűnelkövetésének megelőzésében, Pécs, 2013.
8. Gál István László: Új magyar Büntető Törvénykönyv és a gazdasági válság elleni küzdelem, BSZ, 2012/1.
9. Görgényi Ilona: A vállalatok felelőssége az emberi jogok megsértéséért, MJSZ, 2022., 3. Különszám.
10. Herke Csongor: A letartóztatottakra vonatkozó büntetőjogi és idegenrendészeti szabályok, különös tekintettel a harmadik országbeli állampolgárságú terheltekre, BSZ.2023.5.4.
11. Hollán Miklós: Az emberkereskedelem elleni nemzeti büntetőjogi fellépés nemzetközi jogi alapjai és alapjogi korlátai = International foundations and human rights limitations of national criminal law against trafficking in human beings. Munkabeszámoló. OTKA, 2013.
12. Huszár Julianna: Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1-jén hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel, Belügyi Szemle, 2022/2.

13. Jacsó Judit: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor et.al.: Magyar Büntetőjog. Különös rész. Második, átdolgozott kiadás. Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2020.
14. Juhász Zsuzsanna: A börtönmunka nemzetközi áttekintése, Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2001.
15. Karsai Krisztina: Nagykomentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez. Wolters Kluwer Kiadó. Budapest, 2020, XVIII. FEJEZET.
16. Környei Ágnes: Emberi jogok a nemzetközi kapcsolatokban, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2018.
17. Elek Balázs: Játékelmélet és büntetőeljárás, MJ, 2019/7-8.
18. Madai Sándor – Pápai-Tarr Ágnes: Tevékeny megbánás és közvetítői eljárás, mint az áldozati jogok hatékony érvényesítésének lehetséges eszköze, JURA, 2023/3.
19. Mihalkó Viktória – Szabó Mónika – Haidegger Mariann: Modernkori rabszolgaság. Képzési kézikönyv. Anthropolis egyesület, Budapest, 2015.
20. Molnár Gábor – Belovics Ervin – Sinku Pál: Büntetőjog II. 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó. 2023. M. NYITRAI PÉTER: Nemzetközi és európai büntetőjog. Budapest, Osiris Kiadó, 2006.
21. Nagy Zoltán: Az emberi szabadság elleni bűncselekmények. In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán (szerk.): Magyar Büntetőjog; Különös rész. Osiris, Budapest, 2014.
22. Sántha Ferenc: Az emberiség elleni bűncselekmények, Miskolci Jogi Szemle, 2008/1.
23. Sipos Ferenc: A kényszermunka tilalma és a beleegyezés kérdése a közérdekű munka büntetés kapcsán, MJ, 2017/1.
24. Szomora Zsolt: Az emberkereskedelem keretében az "elszállásolás" elkövetési magatartásának kiterjesztő értelmezését adja a Kúria felülvizsgálati végzése, MJ, 2023/9.
25. Tóth Mihály: Magyarország negyedik Büntető Törvénykönyve, JK, 2014/10.
26. Tóth. J. Zoltán: Abolíció és halálbüntetés Beccaria gondolkodásában és a prebeccariánus büntetőfilozófiában Jogelméleti Szemle, 2022/1. Dávid Lilla: A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalok bűnelkövetésének megelőzésében, Pécs, 2013.
27. Windt Szandra: Gondolatok az emberkereskedelemlről, MJSZ, 2019., 2. Különszám, 2/2. szám.
28. Windt Szandra: Az emberkereskedelem és kényszermunka jellemzői egy empirikus vizsgálat alapján In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 57. OKRI, Budapest, 2020.

Jogforrások:

1. A kényszermunka vagy kötelező munka tárgyában kötött 29. számú ILO Egyezmény; 2000. évi XLVIII. törvény a kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1930. évi 14. ülészakán elfogadott 29. számú Egyezmény kihirdetéséről.
2. 2000. évi LIX. törvény a kényszermunka felszámolásáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1957. évi 40. ülészakán elfogadott 105. számú Egyezmény kihirdetéséről.
3. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
4. Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02)
5. BH 2023.90.
6. BJD 8958.
7. Btk. 190. §-hoz fűzött indokolása.
8. Btk. 192. § (1) bekezdés.
9. Btk. 192. § (2)-(3) bekezdés.
10. Btk. 192. § (8) bekezdés.
11. Btk. 192. §-hoz fűzött indokolás.
12. Btk. 195. § (3) bekezdés.
13. Btk. 225. §-hoz fűzött indokolás.
14. Btk. 445. § (5) bekezdés a) pont).
15. II. sz. melléklet az 1945. évi VII. törvényhez, 1.§.
16. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

Egyéb források:

1. Általános jelentés az Európai Unió tevékenységeiről
<https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2021/hu/> (utolsó megtekintés: 2024.11.17.)
2. Department of Economic and Social Affairs: Sustainable Development, United Nations, 2024.<https://sdgs.un.org/goals> (utolsó megtekintés: 2024.11.16.)
3. ILO: Minimum Estimate of Forced Labour in the World, International Labour Office, Geneva, 2005. (letöltés dátuma: 2024.10.12.)
4. International Labour Office: Operational indicators of trafficking in human beings, Results from a Delphi survey implemented by the ILO and the European Commission, 2009. A

- dokumentum a következő oldalról tölthető le: Operational indicators of trafficking in human beings | International Labour Organization (ilo.org) (letöltés dátuma: 2024.10.15.)
5. Magyar Helsinki Bizottság: Kényszermunka <https://helsinki.hu/emberi-jogi-szotar/kenyszermunka/> (utolsó megtekintés: 2024.11.14.)
 6. Oeconomus Gazdaságkutató Alapítvány becslése <https://www.oeconomus.hu/> (utolsó megtekintés: 2024.11.16.)
 7. Pallagi Anikó: Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben, Doktori értekezés, Debrecen, 2014. <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/b168a94a-34a1-4f83-b6e8-c41ec50c9198/content> (utolsó megtekintés: 2024.11.15.)
 8. Ripszám Dóra: Az emberkereskedelem elmélete és gyakorlata, különös tekintettel a gyermekre, Pécs, 2024. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/44815/ripszam-dora-tezisek-hun-2024.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (utolsó megtekintés: 2024.10.12.)
 9. The Global Slavery Index 2023 <https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2023/05/17114737/Global-Slavery-Index-2023.pdf> (utolsó megtekintés: 2024.10.16.)
 10. Az Európai Gazdasági És Szociális Bizottság véleménye – A kényszermunka elleni küzdelem Európában és a világban: Milyen szerep hárul az EU-ra? – Az EGSZB hozzájárulása a 2014. évi ILO konferenciához (2014/C 311/05). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014IE0561&from=ET> (utolsó megtekintés: 2024.10.14.)
 11. Az Európai Parlament 2022. június 9-i (2022/C 493/14) állásfoglalása - a kényszermunkával előállított termékek betiltását célzó új kereskedelmi eszközről 2022/2611(RSP). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022IP0245> (utolsó megtekintés: 2024.10.12.)

Mélyinterjúk:

1. Áldozat: Mélyinterjú. Szarvas 2024.10.05.
2. Áldozat: Mélyinterjú. 2024.10.08.
3. Kájel Edina: Mélyinterjú. Budapest, 2024.10.15.
4. Oncsik János: Mélyinterjú. Szarvas, 2024.11.05.
5. Somogyi Gábor: Mélyinterjú. Budapest, 2024.10.31.
6. Windt Szandra: Mélyinterjú. Budapest, 2024.10.18.

X. Mellékletek

1. sz. melléklet

Mélyinterjú Somogyi Gáborral

A 2020. július 1-je előtti gyakorlatban a Kúria két jelentős határozatot hozott. A bíróságok figyelembe veszik a sértett helyzetét, és amennyiben az emberkereskedelem megállapítható, súlyosabb büntetéseket szabnak ki. A joggyakorlat elemző csoport a prostitúcióra való kényszerítés kérdését is vizsgálta, mivel nem mindig egyértelmű, hogy az elkövető alakítja-e a prostitúcióra irányuló szándékot. Az új szabályozás pontosabb tényállásokat rögzít, de a gyakorlatban még mindig problémákat vet fel az elkövetési magatartások értékelése, például a kiszolgáltatott helyzetek figyelembevétele. sz. melléklet

2. sz. melléklet

Mélyinterjú Windt Szendrával

Az OKRI főmunkatársa szerint a bűncselekményekkel kapcsolatos tudatosság növekedett. A kiszolgáltatott helyzetbe kerülés sokféle élethelyzetből adódhat, mint például család- vagy lakásvesztés, szociális izoláció vagy alacsony iskolázottság. Az áldozatok gyakran nem tekintik magukat áldozatnak, és a megélhetés biztosítása érdekében elfogadják az elkövetők ajánlatait, amelyek kényszert vagy manipulációt is magukban foglalhatnak. A legnagyobb kihívás az, hogy az áldozat felismerje, hogy segítségre van szüksége, és megtalálja a kiutat.

3. sz. melléklet

Mélyinterjú Kájel Edinával

Kájel Edina bírónő kifejtette, hogy az emberkereskedelemhez és kényszermunkához speciális eljárási szabályok nem kapcsolódnak, ugyanakkor különleges bánásmódot igényelnek a sértettek. A különböző védelmi eszközök közül kiemelendő, hogy a sértett nevét, személyi adatait kérheti zártan kezelni, illetőleg a különös bánásmódot is. Fontos, hogy említést tegyünk a látenciáról: a periférián élő emberek, bizalmatlanok a hatóságokkal szemben, félnek a retorziótól.⁷⁹

4. sz. melléklet

Mélyinterjú Oncsik Jánossal

Szarvason, a 15 ezer fős városban, évtizedek óta jelen van a háziszolgaság jelensége, amely 2011 után a tanyákról a belvárosba is áttért. Az Ótemplomi Szeretetszolgálat több mint 10 éve segíti az áldozatokat, rendszeresen szerveznek mentéseket. A bűncselekmények áldozatai gyakran szociálisan kiszolgáltatott, idős, magányos személyek, akiket gyakran manipulálnak,

⁷⁹ KÁJEL Edina: Mélyinterjú.

és akikkel elhitetik, hogy szeretve vannak, miközben kihasználják őket. A bűncselekmények tipikus jellemzője a hierarchikus, erőszakos kapcsolati rendszer, amelyben az áldozatok munkájukkal, lakhatásukkal és megélhetésükkel teljesen a tartóiktól függenek. A szeretetszolgálat munkatársai hangsúlyozzák a prevenció fontosságát, különösen az egészségfejlesztés és mentálhigiénés támogatás terén.

5. sz. melléklet

Mélyinterjú áldozattal (I.)

A férfi villanyszerelő szakmával rendelkezik. Adósságok és a felesége halála miatt tizenegy napra az utcára került Hódmezővásárhelyen, alkoholproblémákkal küzdött. Másfélhét hajléktalanság után az utcán megállt mellette, egy autó és azt kérdezték tőle, hogy hajlandó-e velük elmenni Szarvasra. Kért néhány perc gondolkodási időt és úgy döntött, hogy tulajdonképpen igen. 3 és fél évig élt háziszolgaként egy hatgyermekes családban. Az elkövetőknek tanyája és lovaik voltak, tehát az ezzel kapcsolatos feladatokat kellett ellátnia. Ezen kívül a gyermekeket elkísérte reggel az iskolába, majd hazament és a háztartást vezette. Egy istállószerű helyen kellett élnie, nem kapott lehetőséget a tisztálkodásra, ételt sem kapott eleget és nem pihenhetett. Folyamatosan bántalmazták verbálisan és fizikailag, elvették a bankkártyáját. Az áldozat jelenleg is fél az elkövetőktől.

6. sz. melléklet

Mélyinterjú áldozattal (II.)

Az áldozat egy 47 éves férfi, aki kertész szakmával rendelkezik. Az édesapját nem ismeri, édesanyjával, nevelőapjával és két öccsével élt egy háztartásban. A nevelőapja alkoholista volt és rendszeresen bántalmazta mindannyiukat. Ezt megelégtelve tizenhat évesen önként ment el intézetbe. Majd a katonai szolgálat után kertészeti munkát végzett Miskolcon, ezt követően kérte fel az egyik barátja, hogy költözzön hozzá, végezzen kertkörüli munkákat, cserébe jó fizetést kínál. 12 évig élt háziszolgaságban. Erdőben kellett dolgoznia, fakitermeléssel kapcsolatos munkát kellett végeznie, illetve házkörüli munkát is kellett végeznie, eleinte némi pénzt is kapott munkájáért, rövid idő elteltével semmit nem kapott az embertelen bánásmódon kívül. Arra kényszerítették, hogy drogot áruljon az utcán. Rá akarták venni, hogy próbálja ki a drogfogyasztást, hogy ráterelődjön a gyanú. Megpróbált megszökni, de az elkövető rátalált és bántalmazta, a sértett összes fogát kiverte. Az elkövetőt tizenkét év szabadságvesztésre ítélték.